

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Maja Mavrin
**Uparivanje po sličnosti u profesionalnim interesima i njegov odnos
sa zadovoljstvom vezom**
(diplomski rad)

Rijeka, 2018.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Maja Mavrin
**Uparivanje po sličnosti u profesionalnim interesima i njegov odnos
sa zadovoljstvom vezom**
(diplomski rad)

Mentorica: dr. sc. Nada Krapić, izv. prof.

Rijeka, 2018.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentorice dr. sc. Nade Krapić, izv. prof.

Rijeka, srpanj, 2018.

ZAHVALE

Zahvaljujem se svojoj mentorici dr. sc. Nadi Krapić na uloženom trudu i vremenu u izradi mog diplomskog rada, prijedlozima i pomoći pri provođenju istraživanja te pisanju rada. Također, zahvaljujem se članovima Povjerenstva na usmjeravanju pri pisanju rada, svim članovima Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci na znanju i vještinama kojima su me naučili tijekom studiranja.

Posebno se zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima na ljubavi i razumijevanju.

SAŽETAK

Dosadašnja istraživanja u ovom području pokazuju da se partneri uparaju prema sličnosti u brojnim karakteristikama. Pri tome, sličnost partnera može imati efekte na njihovo zadovoljstvo vezom. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi javlja li se uparivanje po sličnosti u profesionalnim interesima te kojim mehanizmima dolazi do sličnosti, a također i postoji li efekt uparivanja po sličnosti u profesionalnim interesima na zadovoljstvo vezom. U istraživanju je sudjelovalo 215 parova u dobi od 19 do 65 godina koji su u vezi najmanje godinu dana. Korišten je Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa te tri mjere zadovoljstva vezom – Upitnik percipirane kvalitete braka, Indeks zadovoljstva partnerom i Skala bračne stabilnosti. Rezultati na mjerama zadovoljstva skupljeni su u zajedničku varijablu - ukupno zadovoljstvo vezom. Rezultati istraživanja upućuju na postojanje uparivanja po sličnosti između partnera u profesionalnim interesima. Značajno se više uparuju na temelju inicijalnog uparivanja u odnosu na konvergenciju, točnije, slični su u profesionalnim interesima već na početku veze i s prolaskom vremena ne postaju značajno sličniji. Isto tako, partneri se značajno više uparuju na temelju aktivnog inicijalnog uparivanja u odnosu na socijalnu homogamiju, što znači da aktivno traže slične partnere te da ne dolazi do uparivanja na temelju socijalne pozadine. Sličnost u profesionalnim interesima nema efekte na zadovoljstvo vezom, osim nalaza da su žene zadovoljnije vezom što su im partneri sličniji po profesionalnim interesima.

Ključne riječi: uparivanje po sličnosti, profesionalni interesi, zadovoljstvo vezom, aktivno inicijalno uparivanje, konvergencija, socijalna homogamija

ABSTRACT

Previous research in this field shows that partners choose one another on the basis of assortative mating when it comes to numerous characteristics. In doing so, their similarities may have effects on their relationship satisfaction. The aim of this study was to determine whether assortative mating correlated to professional interests and which particular mechanisms led to similarities. It was also examined if there were similarities in professional interests that influence relationship satisfaction. The study involved 215 dating couples aged between 19 and 65 who had been in a relationship for at least a year. The methodology consists of a questionnaire for self-assessment of professional interests and three indicators of relationship satisfaction – Perceived Relationship Quality Components, Satisfaction Index and Relationship Stability Scale. The results are gathered as a single variable, i.e. total relationship satisfaction. The research shows that there is a tendency of assortative mating based on professional interests. Furthermore, they match significantly more when compared to convergence. To be more precise, they are similar on the level of professional interests at the very beginning of a relationship, yet they do not get more similar as time passes. Similarly, they match more based on active initial assortment than on social homogamy, which means that they actively seek similar partners, and do not match on the basis of social background. Similarities in professional interests have no effect on relationship satisfaction, apart from the finding that women tend to be more satisfied with a relationship if their artistic professional interests are expressed similarly to those of their partners.

Keywords: assortative mating, professional interests, relationship satisfaction, active initial assortment, convergence, social homogamy

Sadržaj

1.	UVOD	1
1.1.	Uparivanje po sličnosti	1
1.1.1.	<i>Načini uparivanja po sličnosti</i>	2
1.1.2.	<i>Pristupi istraživanja uparivanja po sličnosti</i>	3
1.2.	Profesionalni interesi	4
1.2.1.	<i>Modeli profesionalnih interesa</i>	4
1.2.2.	<i>Kontinuitet i promjena profesionalnih interesa</i>	7
1.2.3.	<i>Profesionalni interesi kao prediktor različitih ishoda</i>	8
1.2.4.	<i>Spolne razlike u profesionalnim interesima</i>	9
1.3.	Uparivanje po sličnosti u profesionalnim interesima	10
1.4.	Zadovoljstvo vezom	10
1.4.1.	<i>Teorije i mjerenje zadovoljstva vezom</i>	10
1.4.2.	<i>Korelati i prediktori zadovoljstva vezom</i>	13
1.5.	Zadovoljstvo vezom i uparivanje po sličnosti	14
1.5.1.	<i>Efekt partnerske sličnosti na zadovoljstvo vezom</i>	15
1.6.	Zadovoljstvo vezom i profesionalni interesi	16
1.7.	Cilj istraživanja	16
2.	PROBLEMI I HIPOTEZE RADA	17
2.1.	Problemi rada	17
2.2.	Hipoteze rada	17
3.	METODA	18
3.1.	Ispitanici	18
3.2.	Mjerni instrumenti	18
3.2.1.	<i>Upitnik sociodemografskih podataka</i>	18
3.2.2.	<i>Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa</i>	18
3.2.3.	<i>Upitnik percipirane kvalitete veze</i>	19
3.2.4.	<i>Indeks zadovoljstva partnerom</i>	19
3.2.5.	<i>Skala bračne stabilnosti</i>	19
3.3.	Postupak	20
4.	REZULTATI	21
4.1.	Sličnost partnera u profesionalnim interesima	22
4.2.	Efekti sličnosti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom	26
5.	RASPRAVA	27
5.1.	Sličnost partnera u profesionalnim interesima	27

5.2.	Efekti sličnosti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom	30
5.3.	Doprinosi istraživanja	32
5.4.	Ograničenja i buduća istraživanja	33
6.	ZAKLJUČAK	34
7.	LITERATURA	35

1. UVOD

Koje karakteristike ljudi smatraju poželjnim kod svog budućeg partnera ili partnerice te zašto se romantični odnos razvije s određenom osobom, a ne velikim brojem drugih potencijalnih partnera, pitanja su na koje brojni istraživači nastoje dati odgovor. Čini se da je na ova dva pitanja moguće odgovoriti s velikim brojem različitih odgovora. Istraživači u ovom području teže otkrivanju faktora koji utječu na odabir partnera i posljedično zadovoljstvo vezom. Jedan od pristupa ovoj problematici je fokusiranje na sistematične spolne razlike u odabiru partnera. Brojne studije pokazale su da muškarci preferiraju nešto mlađe partnerice, dok žene preferiraju partnera koji je malo stariji od njih (Buss, 2012). Žene biraju muškarce dobrih i pouzdanih financijskih resursa te visokog socijalnog statusa (Buss, 2012). Bez obzira na neke razlike u kriterijima za odabir partnera, fizička privlačnost važna je karakteristika po kojoj se procjenjuje potencijalni partner (Buss, 1984). Da bi romantična veza bila dugoročno uspješna, ona zahtjeva suradnju među partnerima. Pokazalo se da i muškarci i žene snažno preferiraju partnere koji dijele njihove vrijednosti, politički svjetonazor, inteligenciju te u nešto manjoj mjeri, osobine ličnosti. Preferencija za sličnost tako se pretvara u stvarne odluke o izboru partnera. Osim pojedinačnih karakteristika, važna je ukupna “vrijednost partnera”, gdje “desetke” stupaju u vezu s drugim “desetkama”, a “šestice” s drugim “šesticama” (Buss, 2012). Ideja o asortativnom uparivanju, odnosno uparivanju po sličnosti, proizlazi upravo iz spoznaja evolucijske psihologije o odabiru partnera.

1.1. Uparivanje po sličnosti

Uparivanje po sličnosti definira se kao sličnost među partnerima u bilo kojoj vremenskoj točki njihove veze. Tendencija da se partneri uparuju sistematično po jednoj ili više karakteristika, najčešće se istražuje u formi sličnosti ili komplementarnosti (Vanderberg, 1972). Budući da veliki dio literature i istraživanja podupire sličnost, istraživači često izjednačavaju koncept asortativnog uparivanja s uparivanjem po sličnosti. Prema Luo (2017), to je pogrešno jer se tako ne dobiva odgovor na pitanje jesmo li odluku za odabir partnera donijeli na temelju sličnosti u početku ili se sličnost pojavljuje naknadno. U ranijim istraživanjima na temu uparivanja po sličnosti pojmovi asortativnog uparivanja i uparivanja po sličnosti nisu diferencirani jer su parovi koji sudjeluju u istraživanju najčešće već određeno vrijeme zajedno (Luo, 2017).

Konstrukt asortativnog uparivanja odnosi se na neslučajno uparivanje pojedinaca na temelju njihove sličnosti u jednoj ili više karakteristika, ali već na početku veze (Buss, 1984). U istraživanjima asortativnog uparivanja obično se ispituje stupanj sličnosti (pozitivno uparivanje), nasuprot komplementarnosti partnerovih karakteristika (negativno uparivanje) koje mogu dovesti do različitih ishoda romantične veze. Istraživanja su pokazala da postoji pozitivno uparivanje za velik broj karakteristika, kao što su inteligencija, stavovi, interesi te osobine ličnosti. Osim toga, istražuje se efekt različitih vrsta uparivanja na ishode u romantičnim vezama (Luo i Klohnen, 2005; Schmitt, 2002). Uparivanje u romantičnim odnosima i njihove posljedice često su predmet istraživanja zbog njihove povezanosti s genetikom. Prvo, asortativno uparivanje može imati specifične genetske posljedice za potomke jer su oni u prosjeku genetski sličniji, nego što bi bili da je razmnožavanje nasumično. Drugo, način odabira partnera pomaže u bračnoj prilagodbi koja utječe na socijalnu klimu u kojoj se djeca odgajaju (Vanderberg, 1972).

1.1.1. Načini uparivanja po sličnosti

Postoji nekoliko mehanizama koji dovode do sličnosti među partnerima. To su aktivno inicijalno uparivanje, uparivanje prema potražnji, socijalna homogamija i konvergencija (Caspi i Herbener, 1993). Aktivno inicijalno uparivanje znači da parovi preferiraju određene karakteristike te su već na početku odnosa slični po tim karakteristikama. Istraživanja su pokazala da sličnost među partnerima osnažuje njihovu samo-verifikaciju, poboljšava razumijevanje i osjećaj bliskosti (Aron, Aron, Tudor i Nelson, 2002). Ljudi teže tome da njihov idealni partner ili partnerica sliči njima. Čak se pokazalo da sličnost izaziva privlačnost bez obzira na fazu ili vrstu romantičnog odnosa (Luo, 2017).

Sljedeći mehanizam, uparivanje prema potražnji, označava natjecanje za poželjnu karakteristiku nekog partnera koje onda dovodi do uparivanja. Ono je vjerojatnije za attribute ili osobine koje su konsenzualno poželjne kao što je npr. inteligencija, fizička atraktivnost, socioekonomski status i obrazovanje. Istovremeno, aktivno inicijalno uparivanje vjerojatnije je za relativno poželjne karakteristike kao što su npr. interesi, vrijednosti i životni stil (Buss, 1984). Istraživanja idealnog partnera potvrdila su da ljudi preferiraju različitu razinu sličnosti u različitim područjima. Takav nalaz pokazuje da se hijerarhija sličnosti primarno temelji na aktivnim preferencijama, dok uparivanje prema potražnji može izmijeniti taj obrazac u manjoj mjeri (Watson i sur., 2014).

Mehanizam uparivanja s partnerom koji ima sličnu društvenu pozadinu i koja može biti odgovorna za stupanj sličnosti u uvjetima kada su ostale karakteristike različite, naziva se socijalna homogamija. Ovaj je mehanizam potvrđen u nekim istraživanjima koja su pokazala da kada se kontrolira društvena pozadina, sličnost partnera u stavovima i ličnosti postaje zanemarivo mala (Watson i sur., 2004).

Naposljetku, do sličnosti može doći zbog konvergencije, odnosno ukoliko par postaje sličniji u određenim karakteristikama tijekom vremena. Rezultati istraživanja pokazuju da je duljina veze nisko povezana sa sličnošću partnera u osobnim karakteristikama, kao što su inteligencija, interesi, psihološka dobrobit i sl. (Buss, 1984).

Postoje istraživanja u kojima se ispitalo više načina uparivanja po sličnosti, odnosno više mehanizama koji mogu dovesti do sličnosti, kako bi se ispitaio efekt pojedinog mehanizma te prevladava li pojedini mehanizam uparivanja za određene karakteristike. Podaci istraživanja upućuju da osim socijalne homogamije i drugi mehanizmi mogu značajno doprinijeti sličnosti među romantičnim partnerima. Pokazalo se da aktivno inicijalno uparivanje prevladava kada se radi o vidljivijim karakteristikama kao što su vrijednosti, interesi i životni stil, dok za ličnost koja je manje, vidljiva prevladava uparivanje prema potražnji (Luo, 2017).

1.1.2. Pristupi istraživanja uparivanja po sličnosti

Postoje dva osnovna metodološka pristupa istraživanja uparivanja po sličnosti. To su pristup usmjeren na varijable (*variable centered approach*) i pristup usmjeren na parove (*couple-centered approach*) (Luo i Klohnen, 2005). Pristup usmjeren na varijable bazira se na korelaciji rezultata na nekoj karakteristici jednog para s rezultatom svih ostalih parova uzorka koji se istražuje. Taj pristup ima nekoliko nedostataka. Prvo, pristup se može primijeniti kada se istražuju pojedinačne karakteristike partnera, kao što su ekstraverzija, intrinzične vrijednosti i slično. Zbog podataka o pojedinačnim karakteristikama, nema informacija o tome kolika je sličnost partnera na općenitoj razini, u nadređenim domenama individualnih razlika npr. profil ličnosti, sustav vrijednosti i interesa te stavovi. Drugi nedostatak pristupa usmjerenog na varijable je činjenica što se ne dobiva korelacija između rezultata partnera na specifičnoj karakteristici tj. nije moguće utvrditi koliko je neki par međusobno sličan (Luo i Klohnen, 2005).

Pristup usmjeren na par fokusira se na parove te pokazuje koliko su romantični partneri međusobno slični u terminima njihovih profila. Ovaj pristup nadilazi nedostatke pristupa usmjerenog na varijable na nekoliko načina. Iz pristupa usmjerenog na par proizlazi indeks profila sličnosti za svaki par pojedinačno, tako da se izračuna povezanost svakog odgovora muža i žene na svim česticama za određenu domenu ili karakteristiku kao što su npr. stavovi, interesi ili vrijednosti i time se dobiju podaci o paru na općenitoj razini. Isto tako, koreliraju se manji skupovi odgovora vezani uz specifičnu domenu ili karakteristiku kao npr. čestice koje se odnose na ekstraverziju, ponašanja izbjegavanja ili percepciju samoeфикаsnosti. Na takav način moguće je istražiti efekte sličnosti para na određene ishodne varijable kao što je npr. trajanje romantične veze ili braka, kvalitetu bračnog odnosa ili načine uparivanja po sličnosti. (Luo i Klohnen, 2005).

1.2. Profesionalni interesi

U svakodnevnoj komunikaciji često se spominje riječ interes te razgovara o tome kakve tko ima interese. Znanstvenici definiraju interes kao svidanje ili nesvidanje neke radnje, zadatka, objekta ili ideje. Smatra se da su interesi dio strukture ličnosti neke osobe (Hansen, 1984). Kada se interesi osobe opisuju u terminima profesija ili radnog mjesta, govorimo o vokacijskim ili profesionalnim interesima (Layton, 1958; prema Hansen, 1984).

1.2.1. Modeli profesionalnih interesa

Najpoznatija teorija vokacijskih interesa je Hollandova teorija prema kojoj se osobe može kategorizirati u šest tipova ličnosti ili kombinacije tih tipova, a i radna se okolina može opisati prema šest istih tipova (Tracey, 2002). Holland pretpostavlja da osobe odabiru radnu okolinu koja je u skladu s njihovim tipom ličnosti i interesa. Razvoj ili pojavljivanje vokacijskih interesa rezultat je odabira preferiranih situacija u okolini, nakon čega se ti vokacijski interesi manifestiraju u obliku ponašanja (Holland, 1997). Različiti tipovi ličnosti s obzirom na interese poznati su pod nazivom RIASEC: realistični, istraživački, umjetnički, poduzetnički, socijalni i konvencionalni (*Realistic - R, Investigative - I, Artistic - A, Social – S, Enterprising - E, Conventional - C*) (Kračić, Kardum i Kristofić, 2008). Prema Hollandu (1985), realistična osoba preferira aktivnosti u kojima se bavi objektima, alatima, strojevima ili životinjama. Primjeri realističnih zanimanja bili bi automehaničar, ribar ili farmer. Istraživački tip preferira aktivnosti u kojima istražuje fizičke, biološke i kulturalne fenomene s ciljem razumijevanja i mogućnosti utjecanja na iste. Primjeri zanimanja su biolog, kemičar,

ekonomist i matematičar. Umjetnički tip preferira aktivnosti u kojima manipulira fizičkim, verbalnim ili ljudskim resursima kako bi se kreirale umjetničke forme ili produkti. Primjeri zanimanja su glumac, glazbenik i pisac. Socijalni se tip bavi informiranjem, pripremom, razvojem ili njegom drugih osoba. Primjeri zanimanja su svećenik, učitelj, socijalni radnik. Jedan od tipova je i poduzetnički koji preferira aktivnosti rukovođenja drugima kako bi se postigli organizacijski ciljevi ili ekonomska dobit. Primjeri takvih poslova su političar i poduzetnik. Naposljetku, konvencionalni tip preferira administrativne poslove, organiziranje numeričkih podataka prema određenom planu, a to se ostvaruje u zanimanjima kao što su bankovni službenik, računovođa ili tajnica (Holland, 1985; Krapić, Kardum i Kristofić, 2008).

Struktura vokacijskih, odnosno profesionalnih interesa objašnjava se kroz dva dominantna modela: cirkularni Hollandov i Gatijev hijerarhijski model. Cirkularni model se često naziva i heksagonalni te se tipovi interesa slikovno prikazuju u krugu. Važna odrednica modela je udaljenost između tipova interesa RIASEC modela, stoga što su interesi prostorno bliže u krugu jedan drugome, to su međusobno sličniji. Sukladno tome, interesi koji su prostorno jedan nasuprot drugome, imaju manje sličnosti. Tipovi interesa koji su prostorno bliži u većoj mjeri koreliraju, u odnosu na međusobno udaljenije interese na kružnom prikazu (Holland, 1973). Model predviđa da su korelacije između parova interesa RI, IA, AS, SE, EC i CR veće, nego što su korelacije alternativnih parova RA, IS, AE, SC, ER i CI te korelacija među parovima interesa koji su međusobno suprotni (RS, IE i AS) (Rounds, Tracey i Hubert, 1992). Istraživanja i većina literature u ovom području potvrđuju postavke Hollandovog modela (Tracey, 2002).

Gati (1979, 1982, 1991) smatra da cirkularni model ne prikazuje adekvatno odnose između tipova interesa RIASEC modela te da bi grupacija interesa u tri para (RI, AS i EC) bolje pristajala podacima RIASEC-a. Pomoću strukturalne meta-analize uspoređeni su Hollandov i Gatijev model i utvrđeno je da Hollandov model značajno bolje pristaje podacima RIASEC matrica. Iako model kojeg je predložio Gati ne treba isključiti, postoje nalazi da Hollandov model najbolje reprezentira varijaciju rezultata za populaciju SAD-a (Tracey i Rounds, 1993).

Hollandov model nadogradio je Prediger (1982) tako da je postojećem kružnom heksagonalnom modelu od šest vokacijskih tipova dodao bipolarne dimenzije ljudi-stvari te ideje-podaci. Predigerova ideja o dvije dimenzije u podlozi Hollandovog modela empirijski je

potvrđena u više navrata (Armstrong, Su i Rounds, 2011). Dimenzija ljudi-stvari predstavlja stupanj u kojem vokacijski interesi uključuju impersonalne zadatke npr. upravljanje strojevima, materijalima i alatima, nasuprot interpersonalnim zadacima npr. razmišljanje, skrb, podučavanje ili usmjeravanje drugih. Nadalje, dimenzija ideje-podaci odnosi se na stupanj u kojem su interesi vezani uz intrapsihičke zadatke (npr. razmišljanje, kreativna mentalna aktivnost, upotreba znanja, uvid), nasuprot eksternalnim zadacima koji uključuju podatke (organiziranje arhive te briga o numeričkim podacima) (Prediger, 1982).

Mjerenje profesionalnih interesa, primjena različitih metoda kako bi se oni izmjerili kreće paralelno s pojavom teorija i modela 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća. Osnovni cilj bio je da se bolje istraži to područje, dođe do novih spoznaja te omogući njihova primjena u praksi (Rounds i Su, 2014). Znanstvenicima je bio cilj identificirati u kojoj mjeri osobe imaju izražene interese, o kojim se interesima radi te mjeriti konstrukt objektivnim testovima, kao što su upitnici interesa (Armstrong i sur., 2011). Prvotna istraživanja su dovela do zaključaka da je mjerenje interesa u djetinjstvu i ranijoj dobi teško zbog manjka realnosti kada se procjenjuju zanimanja za koja se pokazuje interes te da velik broj čestica u upitnicima rezultira većim brojem potencijalnih vrsta interesa. Kada su se istraživali interesi kod studenata, ispitanici studenti navode da im je bilo teško usporediti svoje interese s interesima drugih ljudi. Izraženi interesi često su pod utjecajem različitih faktora npr. obiteljski pritisak, prestiž kod određenih zanimanja te postojeće miskoncepcije o zanimanjima i pripadajućim radnim okolinama (Bendell, 1941). Prije nego što su razvijeni upitnici za mjerenje profesionalnih interesa, korištena je *try-out* metoda mjerenja, odnosno ispitanike se jednostavno pitalo sviđa li im se neko zanimanje ili posao kako bi im se pomoglo da evaluiraju područja svojih interesa (Hansen, 1984). Koriste se i *check liste* koje u odnosu na *try-out* metodu štede vrijeme, na kojima ispitanici trebaju pokraj ponuđenih označiti koja su njihova područja interesa. Najčešći način mjerenja profesionalnih interesa je pomoću upitnika samoprocjene na kojima ispitanici trebaju označiti stupanj interesa koji imaju za neko područje ili radni zadatak (Hansen, 1984).

Kako u teoriji, tako i u mjerenju, najveći doprinos području profesionalnih interesa dao je John Holland (Armstrong i sur., 2011). Poznati upitnici profesionalnih interesa koje je osmislio Holland jesu Upitnik vokacijskih preferencija (*The Vocational Preference Inventory*; VPI; Holland, 1959) i Samousmjerenje pretraživanje (*Self-Directed Search*; SDS; Holland, 1971.). Razvoj upitničkih mjera uvelike je pomogao i doveo do teorijskog napretka u području istraživanja karijere i profesionalnih interesa (Holland, 1966, 1978). Upitnik

vokacijskih preferencija je više puta validiran i provjeravan, dopunjen i unaprijeđen te je preveden na više od 20 jezika (Rounds i Tracey, 1996). Osim prevođenja upitnika, kreiran je velik broj verzija upitnika namijenjenih za određenu populaciju, prateći RIASEC model, npr. u Francuskoj (Dupont, 1979), Australiji (Athanasou, 1986a) i Kanadi (Tetreau i Trahan, 1986, 1989, 1992). Postoje još neki poznati upitnici za mjerenje konstrukta profesionalnih interesa, ali oni se ponovno temelje na RIASEC modelu, tako da se u području profesionalnih interesa raspolaže s vrlo sličnim mjerama. Primjerice, Strong-Campbell upitnik interesa (*Strong-Campbell Interest Inventory*; SCH; Campbell i Hansen, 1981) koji se sastoji od skala zanimanja pomoću kojih se uspoređuje koja se zanimanja osobi sviđaju, a koja ne. Bazira se na Hollandvom RIASEC modelu i rezultati se interpretiraju u skladu s modelom (Rounds i Tracey, 1996). Poznat je i Upitnik interesa zanimanja (*Occupational Interest Survey*; KOIS; poznat pod nazivom KuderDD; Kuder, 1966) koji je namijenjen za mjerenje interesa u specifičnim zanimanjima kod studenata (Rounds i Tracey, 1996) i cilj mu je identificirati interese u manjem broju širokih područja, bez imenovanja određenih zanimanja (Hansen, 1984).

Osim doprinosa teoriji, Holland je dao veliki doprinos mjerenju profesionalnih interesa. Njegovi upitnici su iako najstariji, najviše puta potvrđeni, validirani te prevedeni na velik broj svjetskih jezika. S obzirom na potvrđenost modela i mjere, Hollandov RIASEC model predstavlja teorijsko polazište, a hrvatska inačica Hollandovog upitnika (*Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa*; Šverko i Babarović, 2006) predstavlja metrijsko polazište ovog istraživanja.

1.2.2. Kontinuitet i promjena profesionalnih interesa

Profesionalni interesi smatraju se relativno stabilnom karakteristikom. Pretpostavka o stabilnosti karakteristike predstavlja temelj za profesionalnu orijentaciju i savjetovanje. Relativna stabilnost profesionalnih interesa ne znači da su oni nepromjenjivi tijekom života, već da u većoj mjeri ostaju konzistentni kroz vrijeme (Rounds i Su, 2014). Čak 66 longitudinalnih studija stabilnosti interesa u kojima su sudjelovali ispitanici različite dobi, od razdoblja adolescencije pa sve do srednje dobi, objedinjeni su u meta-analizu (Low, Yoon, Roberts i Rounds, 2005), kojom je dobiveno da je stabilnost interesa tijekom adolescencije viša od .50 te da raste u fakultetskim godinama čak do .70. Low i sur. (2005) usporedili su stabilnost interesa s osobinama ličnosti tijekom različitih životnih faza. Dobiveno je da su interesi značajno stabilniji kroz sve životne periode do srednje dobi u odnosu na ličnost.

Također, plato stabilnosti interesa postiže se mnogo ranije u životu, nego što je plato stabilnosti za ličnost.

Velika stabilnost interesa pokazuje da profesionalni interesi nisu spoj bazičnih karakteristika ličnosti u kontekstu radne okoline, već zasebni konstrukti (McCrae i Costa, 1990). Oni se razvijaju kroz proces povećanja preklapanja između osobe i okoline. Osoba bira preferiranu okolinu, izbjegava i mijenja okolinu koja mu se ne sviđa te tako kompatibilna okolina pojačava interese i ostvarivanje ciljeva (Low i Rounds, 2007). Kontinuitet interesa rezultat je odabira onih uloga i okoline od strane osobe koja najbolje pristaje njenom identitetu, ali i promjene postojeće okoline tako da bolje odgovara preferencijama osobe (Low i Rounds, 2007).

1.2.3. Profesionalni interesi kao prediktor različitih ishoda

Osim osobina ličnosti, postoji niz konstrukata za koje su istraživanja pokazala da su važni u domeni profesionalnih interesa. Kongruencija profesionalnih interesa i okoline prediktor je ponašanja osobe te njene izvedbe u različitim poljima, npr. u radnom okruženju. Kongruencija profesionalnih interesa i okoline značajno predviđa odgovorno organizacijsko ponašanje ($r = .37$) i zadržavanje radnog mjesta ($r = .36$). Zaposlenici koji imaju interese kompatibilne s poslom i pripadajućim radnim zadacima, daju veći doprinos organizaciji u kojoj rade, pomažu kolegama te značajno duže zadržavaju radno mjesto (Rounds i Su, 2014). Sukladno tome, meta-analizom je potvrđeno da su profesionalni interesi značajan i važan prediktor radne izvedbe (Van Iddekinge, Roth, Putka i Lanivich, 2011). Ekvivalent radnoj okolini je školsko okruženje. Kongruencija se tako pokazala važnom za školske ocjene ($r = .30$) i redovitost pohađanja škole ($r = .34$). Konkretnije, učenici koji pokazuju interes za određeni predmet u školi, vjerojatnije će biti uspješniji i imati bolje ocjene iz tog predmeta, a imat će i manje izostanaka u školi u odnosu na učenike koji ne pokazuju interes (Van Iddekinge, Roth, Putka i Lanivich, 2011).

Profesionalni interesi pokazali su se značajnim prediktorom školskog uspjeha i radne uspješnosti i povrhu nekih drugih konstrukata, kao što su ličnost te kognitivne sposobnosti. Prema Su (2012), profesionalni interesi značajno predviđaju tri kriterija akademskog uspjeha (ocjene na fakultetu, redovitost pohađanja fakulteta, dosegnuti stupanj obrazovanja) te dva kriterija radnog uspjeha (dobit, prestiž zanimanja) jedanaest godina nakon završetka srednje škole. Varijance navedenih pet kriterija objasnili su profesionalni interesi, ličnost te kognitivne sposobnosti u određenoj mjeri. Pokazalo se da su profesionalni interesi u najvećoj

mjeri značajan prediktor u odnosu na ličnost i kognitivne sposobnosti. Primjerice, profesionalni interesi objašnjavaju čak 83% varijance financijske dobiti osobe, dok istovremeno osobine ličnosti doprinose objašnjavanju 12% varijance, a kognitivne sposobnosti 5% (Su, 2012). Navedeni rezultati pokazuju da profesionalni interesi bez obzira na kontekst npr. školovanje, posao i sl. predstavljaju važan izvor informacija o preferencijama ljudi u odnosu na njihovu okolinu te omogućavaju razumijevanje onoga što je u podlozi školskog i poslovnog uspjeha (Rounds i Su, 2014).

1.2.4. Spolne razlike u profesionalnim interesima

Kako su desetljeća prolazila, tako je sve manje žena bilo kućanicama, a sve ih je više odlazilo na posao. Sukladno tome, s godinama se pisalo sve više članaka o individualnim razlikama u profesionalnim interesima, ali i potencijalnim spolnim razlikama. Brojni znanstvenici počinju se baviti istraživačkim pitanjima koja uključuju spolne razlike u vokacijskim interesima. Većina istraživanja u tom području obuhvaća mjere interesa koje se temelje na Hollandovoj RIASEC strukturi. Istraživanja validacije potvrđuju Hollandov model i cirkularni red RIASEC tipova interesa i za muškarce i za žene (Armstrong i sur., 2011). Primjer jednog takvog istraživanja je ono Ryana, Tracey i Roundsa (1996) koji su pokazali da je Hollandov model u jednakoj mjeri primjenjiv i za muškarce i za žene te prikladan za afričkoameričku i bjelačku populaciju, bez obzira na spol. Ipak, postoje istraživanja, kao što je npr. ono Betz i Fitzgerald (1987) koja pokazuju značajne spolne razlike na razini prosjeka na RIASEC skalama. Ovi autori pokazali su naime, da će žene vjerojatnije pokazivati interese u socijalnim i umjetničkim aktivnostima, dok će muškarci u prosjeku biti više zainteresirani za znanstvene, tehničke i mehaničke aktivnosti.

Poticaji da se znanstveno utvrdi postoje li spolne razlike bili su nekonzistentni rezultati u dosadašnjim istraživanjima te činjenica što je u STEM područjima (*science, technology, engineering i mathematics*) aktivno mnogo manje žena, nego li muškaraca. U meta-analizi koja je uključivala Hollandovu tipologiju i Predigerove dimenzije ljudi-stvari i ideje-podaci korišteni su brojni različiti upitnici za mjerenje interesa. Rezultati su pokazali da postoji veliki značajan efekt na dimenziji stvari-ljudi, odnosno da muškarci više preferiraju raditi sa stvarima, a žene s ljudima. Muškarci su u prosjeku pokazivali snažnije realistične i istraživačke interese, dok su žene iskazivale umjetničke, socijalne te konvencionalne interese. Što se tiče STEM područja, muškarci su pokazali značajno veći interes u odnosu na žene za područja inženjerstva, znanosti i matematike (Rounds i Armstrong, 2009).

1.3. Uparivanje po sličnosti u profesionalnim interesima

Dosadašnja istraživanja pokazala su važnost profesionalnih interesa za funkcioniranje osobe, odabir radne okoline te stabilnost konstrukta kroz različita životna razdoblja. Višekratno je potvrđeno da se romantični partneri uparaju po sličnosti u brojnim karakteristikama pa tako osobe biraju partnere koji su im slični i po interesima (Luo i Klohnen, 2005). S obzirom na to da se ljudi uparaju prema sličnosti u bazičnim interesima (Luo, 2017), nameće se istraživačko pitanje hoće li partneri međusobno biti slični u profesionalnim interesima.

1.4. Zadovoljstvo vezom

Velik broj istraživanja u području romantičnih odnosa usmjerena su na otkrivanje faktora koji utječu na zadovoljstvo vezom, odnosno traženje odgovora na pitanje kakve su to uspješne veze u kojima su partneri sretni (Graham, Diebels i Barnow, 2011). Još dan danas nemamo odgovore na ta istraživačka pitanja, a razlog tome je i činjenica što postoji problem definicije konstrukta zadovoljstva vezom. Autori iz ovog područja ne slažu se oko definicije, jer različite ljude različite stvari mogu činiti zadovoljnim romantičnim odnosom tj. mogu imati drugačije kriterije koji trebaju biti zadovoljeni kako bi bili zadovoljni vezom. Velik broj definicija rezultira i većim brojem teorija u ovom području (Schumm, Milliken, Poresky, Bollman i Jurich, 1983).

1.4.1. Teorije i mjerenje zadovoljstva vezom

Unatoč velikom broju teorija u području zadovoljstva vezom, svaka od teorija stavlja naglasak i dobro obuhvaća neki određeni aspekt veze i partnerskog funkcioniranja. *Teorija socijalne razmjene* (Kelley i Thibaut, 1978; Thibaut i Kelley, 1959; sve prema Aronson, Wilson i Akert, 2005), govori da osjećaji koje ljudi imaju vezano za svoje partnerske odnose ovise o percepciji pozitivnosti i negativnosti ishoda veze. Osnovni koncepti teorije su dobici, gubici, ishod te razina očekivanja. Dobici su pozitivni i nagrađujući aspekti koji uključuju osobna obilježja i ponašanja partnera. S druge strane, gubici su sve navike i osobine osobe koje su nam manje drage kod partnera. Usporedba dobitaka i gubitaka predstavlja ishod. U kojoj mjeri ćemo biti zadovoljni vezom ovisi o našoj razini očekivanja, tj. kakav ishod očekujemo u vlastitoj vezi. Osim što imamo očekivanja od vlastite veze, istovremeno percipiramo određena očekivanja od alternativne veze tj. kakav bi bio odnos gubitaka i dobitaka da smo u vezi s nekim drugim (Thibaut i Kelley, 1959, prema Aronson i sur., 2005).

U približno isto vrijeme nastaje i *Teorija jednakosti* (Homans, 1961) koja kritizira prethodnu teoriju jer zanemaruje važnu varijablu u odnosima – pravednost tj. jednakost. Smatra se da ljudi nisu isključivo usmjereni na primanje najviše moguće dobitaka uz najmanje gubitaka, već je važno da gubici i dobici budu približno jednaki, odnosno da su doprinosi oba partnera otprilike jednaki. Kao posljedica nejednakosti, odnosno kada percipiramo da u odnosu dobivamo više nego zaslužujemo, javlja se osjećaj krivnje i nelagode (Aronson i sur., 2005). Teorija je potvrđena istraživanjem u kojem se pokazalo da studenti koji svoju vezu percipiraju ravnopravnom, izjavljuju da se osjećaju sretno i zadovoljno, a studenti koji su percipirali da ulažu više od partnera su osjećali ljutnju, a povlašteni krivnju (Brehm, 1992). Postoje i nalazi koji pokazuju da se jednakosti pridaje veći značaj na početku veze, dok prolaskom vremena i povećanjem stupnja intimnosti ona gubi na značenju (Martin, 1985).

Osim dobitka, gubitka i jednakosti koje se spominju kao važni u prethodnim teorijama, *Model ulaganja* (Rusbult, 1983) ističe faktore koji povećavaju privrženost u romantičnim odnosima. To su koncepti zadovoljstva, alternative i ulaganja. Što je zadovoljstvo više, to je i odanost veća. Alternativa koja se odnosi na procjenu pojedinca o privlačnosti alternativnih opcija, a to se može objasniti pojmom razine komparacije za alternative tj. najnižom razinom ishoda koje će netko prihvatiti u nekom odnosu, uzimajući u obzir dostupne alternativne mogućnosti. Treća bitna varijabla je količina ulaganja koja obuhvaća mnoge načine na koje je osoba povezana sa svojim partnerom, ulažući vrijeme i energiju u zajednički odnos (Hewstone i Stroebe, 2003). Navedeni koncepti nisu u potpunosti nezavisni jedan o drugome, već promjena u jednom faktoru može dovesti do promjene u drugom faktoru (Rusbult i Buunk, 1993).

Za objašnjavanje zadovoljstva vezom, odnosno zadovoljstva u braku, ponekad se koriste elementi Bowlbyeve *Teorije privrženosti* iz 1969. godine (Karney i Bradbury, 1995). Prema toj teoriji, jako je važan odnos između majke i djeteta u dojenačkoj dobi i djetinjstvu. Taj odnos determinira stil privrženosti kod djeteta. Postoji sigurna privrženost koja je poželjna te se razvija kod djece s responsivnim roditeljima. Ambivalentna privrženost koja se vezuje uz nekonzistentno responsivne roditelje te izbjegavajuća privrženost koju razviju djeca čiji roditelji nisu responsivni (Ainsworth i sur., 1978). Stil privrženosti u djetinjstvu predstavlja internalni model za stvaranje odnosa kasnije u životu pa tako i romantičnu vezu. Teorija pretpostavlja da će partnerski odnos potrajati značajno dulje ako partneri imaju siguran stil privrženosti. Pod nekim uvjetima moguće je da veza opstane ako partneri imaju ambivalentni

ili izbjegavajući stil, no važno je da se njihovi stilovi privrženosti poklapaju. Iako se Teorija privrženosti smatra razvojnom teorijom, u kontekstu partnerskih odnosa ona to nije jer ne daje odgovore na pitanja kako se partneri mijenjaju tijekom vremena te zašto se neki parovi razvijaju različito od drugih parova (Karney i Bradbury, 1995).

Teorije zadovoljstva vezom objašnjavaju različite faktore koji bi mogli biti važni za funkcioniranje partnera u romantičnom odnosu. Neki od važnijih konstrukata koji su prema teorijama važni za zadovoljstvo vezom jesu pravednost, očekivanja, dobitci, privrženost i ulaganje. To su prilično specifični faktori i aspekti veze, a budući da je u ovom istraživanju cilj istražiti i mjeriti kakvo je zadovoljstvo u vezi općenito, ne ističe se određena teorija ili model kao ishodišna za ovaj rad.

Problem definiranja koncepta zadovoljstva vezom i diferenciranje termina kao što su bračno zadovoljstvo, bračna prilagodba ili bračna sreća, rezultira poteškoćama u razlikovanju tih konstrukata pri mjerenju (Vaughn i Baier, 1999). Istraživači nisu postigli konsenzus u ovom području, stoga postoje različite mjere vrlo sličnih konstrukata koje međusobno visoko koreliraju, a zbog toga brojni istraživači radije gledaju na zadovoljstvo vezom kao globalnu evaluaciju nečijeg romantičnog odnosa (Graham i sur., 2011).

Konstrukt se najčešće mjeri pomoću samoprocjene, odnosno osoba rješava niz pitanja nekog upitnika i procjenjuje slaže li se i u kojoj mjeri s nekom tvrdnjom. Većina upitničkih mjera samoprocjene sadržajno obuhvaća različite aspekte veze, zadovoljstva vezom, kvalitete i stabilnosti veze. Primjeri su Kansas skala bračnog zadovoljstva (KMS; *Kansas Marital Satisfaction Scale*; Schumm, Nichols, Schectman i Grigsby, 1983), Indeks kvalitete braka (QMI; *Quality of marriage index*; Norton, 1983), Skala bračne stabilnosti (Ćubela Adorić i Jurević, 2006), Test bračne prilagodbe (MAT; *Marital adjustment test*; Locke i Wallace, 1959), Indeks zadovoljstva partnerom (*Satisfaction Index*; Simpson, 1987), Upitnik percipirane kvalitete veze (PRQC; *Perceived Relationship Quality Components*; Fletcher, Simpson i Thomas, 2000) te mnogi drugi upitnici. Unatoč velikom broju mjernih instrumenata u području zadovoljstva vezom, u ovom istraživanju korištene su tri mjere i to: Upitnik percipirane kvalitete veze (Fletcher, Simpson i Thomas, 2000), Indeks zadovoljstva partnerom (Simpson, 1987) te Skala bračne stabilnosti (Ćubela Adorić i Jurević, 2006). Budući da je cilj ovog istraživanja bio izmjeriti i obuhvatiti što veći dio konstrukta zadovoljstva vezom, odabrana su tri validirana instrumenta koji sadržano pokrivaju i mjere različite aspekte zadovoljstva vezom.

1.4.2. Korelati i prediktori zadovoljstva vezom

Istraživači desetljećima pokušavaju otkriti koji faktori dovode do bračnog zadovoljstva, odnosno općenitije zadovoljstva vezom. Velik broj istraživanja nastoji povezati osobne karakteristike kao što su npr. ličnost, stavovi, interesi sa zadovoljstvom vezom. Postoje dva pristupa koja se obično koriste u istraživanjima. To su individualni i dijadni pristup (Luo i sur., 2008). Individualni pristup fokusira se na predviđanje i stabilnost osobnih karakteristika u objašnjavanju zadovoljstva vezom. Takav pristup omogućuje da dobijemo generalnu sliku o tome koje su to sve karakteristike važne za zadovoljstvo u odnosu. S druge strane, dijadni pristup se usmjerava na povezanosti između partnera i nadilazi nedostatak individualnog pristupa, gledajući karakteristike svakog para zasebno i kako su one u korelaciji sa zadovoljstvom vezom (Luo i sur., 2008).

Istraživanja osobina ličnosti pokazala su kako su emocionalna stabilnost, visoka ugodnost, visoka savjesnost i visoka ekstraverzija značajno povezane sa zadovoljstvom vezom. Korelacija između navedenih konstrukata ista je bez obzira na spol te jesu li osobe u braku ili ne. Takav rezultat snažan je dokaz kako su osobine ličnosti važne za socijalno funkcioniranje, konkretnije partnerski odnos i zadovoljstvo njime (Malouff, Thorsteinsson, Schutte, Bhullar i Rooke, 2009).

Neka istraživanja u ovom području bave se ispitivanjem povezanosti različitih sociodemografskih varijabli sa zadovoljstvom i stabilnosti veze. Konzistentni nalazi o povezanosti sa zadovoljstvom vezom dobivaju se za varijable spol, religija, zaposlenost i socioekonomski status (SES). Pokazalo se da su žene u većoj mjeri nezadovoljnije vezom u odnosu na muškarce (Feil, 2002; Karney i Bradbury, 1995). Razlike u religijskim stajalištima partnera mogu imati efekt na zadovoljstvo vezom. Najnesretnije su one osobe koje su vjernici kada su u braku s ateistima (Heaton, 1984). Nadalje, nezaposlenost jednog od partnera dovodi do značajno lošije bračne prilagodbe te općenitije, nezadovoljstva odnosom (Corley i Woods, 1991). Sukladno tome, parovi s lošijim finansijskim uvjetima su nezadovoljniji, ali bolja finansijska situacija ne znači nužno veće zadovoljstvo vezom, što potvrđuje nalaz da su partneri srednjeg i visokog SES-a sličnog zadovoljstva (Wu i Hart, 2000). Ipak, za mnoge varijable nisu dobiveni konzistentni rezultati. Primjeri takvih varijabli su dob, obrazovanje te trajanje veze i kohabitacije. Prema Koehneu (2000), dob je neznakažan prediktor bračnog zadovoljstva. Postoje nekonzistentni nalazi vezano za dob te se pokazalo kako su stariji ispitanici češće zadovoljniji vezom (Karney i Bradbury, 1995). Što se tiče varijable stupnja

obrazovanja, neka istraživanja upućuju da obrazovanje partnera nije značajan prediktor bračnog zadovoljstva (Heaton, 2002), ali uz viši stupanj obrazovanja povećava se bračna stabilnost i zadovoljstvo, dok razlike u obrazovanju smanjuju bračnu stabilnost (Koehne, 2000). Nekonzistentni nalazi prisutni su i kod varijable trajanja veze, odnosno braka. Prema Feil (2002), dužina braka nije značajan prediktor zadovoljstva u vezi, ali s druge strane Malenica (2002) dobiva da je zadovoljstvo vezom najveće na početku, ali i nakon dugog trajanja veze. Slična varijabla, trajanje kohabitacije ima sve manji efekt na zadovoljstvo vezom, budući da je u posljednje vrijeme kohabitacija sve češći oblik partnerske zajednice (Heaton, 2002).

Osim sociodemografskih varijabli, istražuju se varijable vezane uz funkcioniranje partnerskog odnosa npr. komunikacija. Istraživanja pokazuju važnost kvalitetne komunikacije među partnerima za zadovoljstvo i stabilnost u odnosu, iz čega je jasno da je kvaliteta komunikacije među partnerima svakako jedan od prediktora kvalitete veze (Stanley, Markman i Whitton, 2002). Vještina komuniciranja jedna je od varijabli koja se uključuje u istraživanje kvalitete odnosa jer ona dovodi do bolje interpretacije partnerova i vlastitog ponašanja, posljedica čega može biti poboljšanje kvalitete komunikacije. U mnogim se istraživanjima proučava kako partneri međusobno stupaju u interakcije (npr. Gottman i Krokoff, 1989) te kako načini međusobne interakcije partnera utječu na zadovoljstvo odnosom, pri čemu se razlikuju pozitivne interakcije (npr. komplimenti – izražavanje poštovanja, zezanje, smijanje, ljubljenje) i negativne interakcije (npr. kritiziranje, sarkazam, optuživanje, omalovažavanje). Parovi koji su zadovoljniji svojom vezom doživljavaju pozitivne interakcije s partnerom u značajno većoj mjeri, u odnosu na one koje su manje zadovoljni svojom vezom (Driver i Gottman, 2004).

1.5. Zadovoljstvo vezom i uparivanje po sličnosti

Postoji velik broj znanstvenika koji se bave istraživačkim pitanjem je li i u kojoj mjeri važno da su nam osobe s kojima smo svakodnevno u interakciji slične. Isti odgovor nastoji se dati i u domeni partnerskih odnosa. Tijekom svog života u interakciji smo s velikim brojem osoba u našoj okolini. Potvrđeno je da blizina povećava poznatost, a poznatost povećava svidanje, međutim, da bi se potaknula romantična veza potrebno je nešto više – sličnost. Postoje međusobno oprečne narodne izreke “Svaka ptica svome jatu leti.” (koncept sličnosti) te “Suprotnosti se privlače.” (princip komplementarnosti) (Aronson i sur., 2005). Ipak, postoje konzistentni dokazi u prilog sličnosti, a manji broj nalaza koji pokazuju efekt suprotnosti za

različite karakteristike i osobine dviju osoba koje su u vezi (Luo i Klohnen, 2005). Jedan od poznatijih rezultata odnosi se na stavove, odnosno da sličnost stavova dovodi do privlačenja (Hewstone i Stroebe, 2003). Bryne (1971) je eksperimentalno dokazao da slušanje nekoga tko izražava slične stavove izaziva pozitivan afekt, dok slušanje nekoga s različitim stavovima izaziva negativne afekte. Što je određeni stav ili tematika osobi važnija i ima veću vrijednost, to će sličnost više djelovati na privlačnost.

1.5.1. Efekt partnerske sličnosti na zadovoljstvo vezom

Rezultati istraživanja su pokazali da sličnost izaziva svidanje, što je potaknulo na razmišljanje ima li partnerska sličnost efekt na kvalitetu i zadovoljstvo vezom. Istraživanja pokazuju da su partneri najčešće slični po godinama, rasi, religijskim uvjerenjima, porijeklu, fizičkoj atraktivnosti, SES-u, inteligenciji, seksualnosti, obrazovanju, ličnosti, stavovima, kao i interesima (Thiessen, 1999; Glicksohn i Golan, 2001; sve prema Wilson i Cousins, 2003). Partneri koji su slični u navedenim karakteristikama, u prosjeku su zadovoljniji romantičnom vezom (Eysenck i Wakefield, 1981; Richard i sur., 1990; sve prema Wilson i Cousins, 2003). Sličnost u karakteristikama privrženosti među partnerima snažan je prediktor zadovoljstva vezom, a dobivena je i veća povezanost između sličnosti i zadovoljstva vezom za domenu ličnosti, nego što je za stavove. Sličnost u profilima kojeg tvore rezultati na različitim karakteristikama bolji je prediktor bračnog zadovoljstva, nego što je apsolutna razlika u rezultatima (Luo i Klohnen, 2005).

Model bračnog razvoja pod nazivom vulnerabilnost-stres-adaptacija (VSA model) (Karney i Bradbury, 1995) objašnjava kako su zadovoljstvo i poteškoće u romantičnom odnosu pod utjecajem partnerovih snaga i ranjivosti, stabilnih karakteristika partnera (ličnost, obiteljska iskustva), stresnih događaja s kojima se par suočava (roditeljstvo, gubitak posla) te adaptivnih procesa partnera (npr. emocije tijekom interakcije, ponašajne vještine). Gonzaga i Bradbury (2007) proširili su VSA model kako bi istražili posreduju li emocionalna iskustva odnosu ličnosti i zadovoljstva vezom. Točnije, imaju li romantični partneri slična emocionalna iskustva u međusobnoj konverzaciji, povrhu svoje ličnosti. Potvrdili su da postoji sličnost partnera u crtama ličnosti i emocijama, ali da su i navedeni konstrukti povezani sa zadovoljstvom vezom. Dobiveno je da emocionalna konvergencija značajan prediktor zadovoljstva vezom. Autori ističu važnost sličnosti partnera što u konačnici pozitivno djeluje na zadovoljstvo vezom. Rezultati podržavaju VSA model jer su stabilne osobine partnera i adaptivni procesi para antecedenti romantičnih ishoda, konkretno zadovoljstva vezom.

1.6. Zadovoljstvo vezom i profesionalni interesi

Dosadašnja literatura iz područja romantičnih odnosa ukazuje na postojanje uparivanje po sličnosti, odnosno da asortativno uparivanje utječe na različite aspekte veze. Postoje istraživanja koja su se bavila povezanošću interesa na općenitoj razini i zadovoljstva vezom, ali nema istraživanja koja uključuju profesionalne interese. Budući da je profesionalni aspekt života važan za funkcioniranje svake osobe, postoji vjerojatnost da će profesionalni interesi utjecati na zadovoljstvo vezom, no ne postoje prethodna istraživanja koja bi testirala tu hipotezu. Isto tako, ne postoje istraživanja koja se bave svim trima navedenim konstruktima (uparivanje po sličnosti, profesionalni interesi, zadovoljstvo vezom), zato se ovim istraživanjem nastoji provjeriti postoji li uparivanje članova para po sličnosti u profesionalnim interesima, kako dolazi do sličnosti partnera, postaju li partneri s vremenom sličniji u navedenom konstruktu te postoji li efekt sličnosti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom.

1.7. Cilj istraživanja

Cilj ovog rada je ispitati postoji li uparivanje po sličnosti u pojedinim profesionalnim interesima među partnerima. Povrh toga, cilj je istražiti postoji li veća sličnost u pojedinim profesionalnim interesima što su partneri dulje u vezi te kakav je efekt sličnosti u profesionalnim interesima na zadovoljstvo vezom.

2. PROBLEMI I HIPOTEZE RADA

2.1. Problemi rada

1. a) Ispitati uparuju li se partneri prema sličnosti u pojedinim profesionalnim interesima.
b) Ispitati uparuju li se partneri u profesionalnim interesima na temelju aktivnog inicijalnog uparivanja ili dolazi do konvergencije.
c) Ispitati uparuju li se partneri na temelju socijalne homogamije ili na temelju aktivnog inicijalnog uparivanja.
2. Ispitati efekte sličnosti u profesionalnim interesima u objašnjenju zadovoljstva vezom.

2.2. Hipoteze rada

1. a) Postoji statistički značajna sličnost članova para u profesionalnim interesima.
b) Partneri se značajno više uparuju na temelju aktivnog inicijalnog uparivanja u odnosu na konvergenciju, odnosno neće biti sličniji u kasnijim fazama veze, nego što su bili na početku.
c) Partneri se statistički značajno više uparuju aktivnim inicijalnim uparivanjem, nego što je to posljedica socijalne homogamije.
2. Sličnost partnera u profesionalnim interesima imat će statistički značajne efekte u objašnjenju zadovoljstva vezom. Partneri će biti zadovoljniji vezom kada su sličnijih profesionalnih interesa.

3. METODA

3.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 430 ispitanika u rasponu dobi od 19 do 65 godina ($M=38.96$, $SD=12.02$). Radilo se o 215 romantičnih heteroseksualnih parova, a osnovni uvjet za sudjelovanje u istraživanju bio je da je par u vezi najmanje godinu dana. Od ukupnog uzorka 62% ispitanika je u braku, a 38% je neoženjeno/neudato. Svi oženjeni/udati članovi žive u zajedničkom domaćinstvu s parnterom, dok od neoženjenih/neudatih s partnerom živi 58%, odnosno 22% ukupnog uzorka. Duljina zajedničkog stanovanja parova kreće se od jedne do 39 godina ($M=13.02$, $SD=11.48$). Sa sadašnjim partnerom su u braku prosječno 11.25 godina ($SD=12.02$), a izvan braka su prosječno proveli 4.12 godina ($SD=3.91$). Broj djece kreće se od 0 do 5 ($M=1.24$, $SD=1.14$). Što se tiče stupnja obrazovanja, 2.6% ispitanika je završilo osnovnu školu, 47.7% ispitanika srednju školu, a 10.2% je višu školu. Fakultet je završilo 37.7% ispitanika, dok 1.9% ispitanika ima završen poslijediplomski studij.

3.2. Mjerni instrumenti

3.2.1. *Upitnik sociodemografskih podataka*

Ovim su upitnikom prikupljeni neki opći sociodemografski podaci o ispitanicima koji se odnose na dob, spol, stupanj obrazovanja, bračni status, podaci o duljini trajanja veze, vrijeme provedeno izvan braka i u braku, žive li s partnerom i koliko dugo te broj djece.

3.2.2. *Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa*

Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa (Šverko i Babarović, 2006) predstavlja hrvatsku inačicu Hollandova upitnika profesionalnih interesa (Holland, 1994a, 1994b, 1994c). Sastoji se od 228 čestica (38 za svaki pojedini tip interesa) namijenjenih mjerenju RIASEC – profila kroz četiri različita tipa čestica – aktivnosti, kompetencije, zanimanja i samoprocjene. Ispitanici procjenjuju preferencije prema različitim radnim aktivnostima i svoje kompetencije za određene radne aktivnosti i zanimanja na dihotomnim skalama npr. "sviđa mi se", "ne sviđa mi se". Osobne sposobnosti i vještine procjenjuju se na skali Likertova tipa od 7 stupnjeva, pri čemu 1 označava "moje sposobnosti/vještine su niske", a 7 "moje sposobnosti/vještine su visoke". Rezultati se dobiju zbrajanjem odgovora na svim česticama koje opisuju određeni tip profesionalnog interesa unutar određenog načina mjerenja, odnosno odvojeno za dihotomne čestice i čestice Likertova tipa. Konačni rezultati na RIASEC tipovima predstavljaju kompozit odgovora na četiri tipa čestica, čestice vezane uz aktivnosti,

kompetencije, zanimanja i samoprocjene za pojedini tip profesionalnih interesa (Hedrih i Šverko, 2007). Veći ukupan rezultat određenog tipa profesionalnog interesa označava veću izraženost istog. Skale imaju zadovoljavajuću pouzdanost i valjanost, što se može vidjeti iz deskriptivnih podataka prikazanih u Tablici 1. i u skladu su s vrijednostima dobivenim u prethodnim istraživanjima (Holland, 1997, Šverko i Babarović, 2006).

3.2.3. Upitnik percipirane kvalitete veze

Upitnik percipirane kvalitete veze (PRQC; *Perceived Relationship Quality Components*, Fletcher, Simpson i Thomas, 2000) sastoji se od 6 čestica od kojih se svaka odnosi na jednu komponentu veze - ljubav, strast, predanost, povjerenje, zadovoljstvo i intimnost. Zadatak ispitanika je procijeniti sadašnju vezu na Likertovoj skali od 7 stupnjeva, gdje 1 znači “uopće ne”, a 7 “izrazito da”, a primjer čestice je “Koliko volite svoga partnera?”. Ukupan rezultat na upitniku predstavlja kompozit odgovora na svim česticama. Veći ukupan rezultat znači kvalitetniju vezu. Pouzdanost skale na ovom uzorku iznosi .89 za muškarce i .86 za žene.

3.2.4. Indeks zadovoljstva partnerom

Indeks zadovoljstva partnerom (*Satisfaction Index*, Simpson, 1987) sastoji se od 11 čestica koje mjere različite aspekte zadovoljstva partnerom. Sadržaj čestica odnosi se na financijske resurse, fizičku privlačnost, sposobnost za emocionalnu podršku, pouzdanost i vjerovanje, sličnost stavova i vrijednosti, stabilnost i ugodnost ličnosti, socijalni status, sličnost interesa, sposobnost da partner bude nježan i da razumije, seksualnu privlačnost, sposobnost da partner bude blizak i intiman. Ispitanici procjenjuju zadovoljstvo partnerom na svakoj čestici na Likertovoj skali od 7 stupnjeva, pri čemu 1 znači “vrlo nezadovoljan”, a 7 “vrlo zadovoljan”, a primjer čestice je “Procijenite koliko ste zadovoljni njegovim/njezinim financijskim resursima”. Ukupan rezultat na upitniku odnosi se na kompozit odgovora na svim česticama. Veći ukupni rezultat označava veće zadovoljstvo partnerom, a što se tiče pouzdanosti skale, ona na ovom uzorku iznosi .89 za muškarce i .92 za žene.

3.2.5. Skala bračne stabilnosti

Skala bračne stabilnosti (Ćubela Adorić i Jurević, 2010) upitnik je koji se sastoji od 9 čestica i mjeri različite aspekte bračne stabilnosti. Ispitanici procjenjuju stupanj svoga slaganja s pojedinim tvrdnjama na Likertovoj skali procjene od 7 stupnjeva, pri čemu -3 znači potpuno netočno, a +3 potpuno točno. Za potrebe ovog istraživanja skala je prilagođena za parove koji su vezi. Primjer je „Imamo sve što jedan par treba da bi održao svoj brak.“ je

preoblikovana u česticu „Imamo sve što jedan par treba da bi održao svoju vezu.“. Ukupan rezultat na upitniku dobiven je zbrajanjem odgovora na svim česticama. Veći ukupan rezultat označava i veću bračnu stabilnost. Pouzdanost upitnika u ovom istraživanju za muškarce iznosi .90 i .91 za žene.

3.3. Postupak

Parovi koji su u vezi dulje od godinu dana i po mogućnosti žive zajedno ispunjavali su niz upitnika (Upitnik percipirane kvalitete veze, Indeks zadovoljstva partnerom, Skala bračne stabilnosti, Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa i Upitnik sociodemografskih podataka). Upitnici su bili u formi papir-olovka. Prije početka rješavanja, suradnik istraživanja je parovima objasnio svrhu istraživanja, nakon čega je par dogovorio zajedničku šifru i upisao je na za to predviđeno mjesto na upitnicima. Šifra osigurava anonimnost ispitanicima, ali i omogućuje uparivanje parova u daljnjoj analizi. Suradnik je naglasio da je ispunjavanje upitnika u potpunosti anonimno te da su za istraživanje vrijedni isključivo iskreni odgovori. Ispitanike se zamolilo tj. par da zajedno odgovore na pitanja 10 i 11 u sociodemografskim podacima. Ta pitanja se odnose na to koliko dugo ispitanici stanuju zajedno, koliko su vremena proveli izvan braka, a koliko u braku. Tako su izbjegnute potencijalne razlike u dosjećanju. Sva ostala pitanja i upitnike svaki član para riješio je neovisno o svom partneru, za što se pobrinuo suradnik. Cjelokupni postupak provedbe istraživanja bio je u domovima ispitanika. Po završetku ispunjavanja, ispunjeni upitnici stavljaju se u kuvertu na koju se napiše šifra tog para. Kuverta se ubacuje u vrećicu s ostalim kuvertama parova koji su sudjelovali u istraživanju. Vrijeme ispunjavanja upitnika nije bilo ograničeno, no u prosjeku je bilo potrebno 30 minuta za rješavanje svih upitnika.

4. REZULTATI

Podaci su upisani i analizirani u statističkom programu SPSS 20. Naprije je izračunata deskriptivna statistika. Ukupan rezultat na mjerama zadovoljstva vezom (Upitnik percipirane kvalitete veze, Indeks zadovoljstva partnerom, Skala bračne stabilnosti) objedinjen je u varijablu ukupno zadovoljstvo vezom jer mjere u jednakoj mjeri koreliraju s ishodnom varijablom, odnosno zadovoljstvom vezom. Varijabla ukupno zadovoljstvo vezom kreirana je zasebno za muškarce i žene te su nakon toga iste standardizirane. U Tablici 1. prikazani su deskriptivni podaci te Cronbach α koeficijenti pouzdanosti varijabi mjerenih u istraživanju.

Tablica 1. Aritmetičke sredine, standardne devijacije i pouzdanosti za izmjerene varijable s obzirom na spol

	M		SD		t	d	α
	žene	muškarci	žene	muškarci			
<i>R</i>	19.24	32.71	8.19	10.18	13.31***	1.46	.77
<i>I</i>	23.17	22.02	10.31	11.17	1.35	.11	.77
<i>A</i>	26.55	18.53	10.82	11.19	6.46***	1.04	.82
<i>S</i>	34.63	25.24	8.80	10.01	8.97***	.97	.75
<i>E</i>	25.80	25.57	10.66	11.63	-1.74	.03	.79
<i>C</i>	26.30	21.40	10.72	10.52	4.91***	.46	.78
Ukupno zadovoljstvo vezom	154.22	158.12	19.28	16.32	2.36*	.22	.86

R – realistični interesi, I – istraživački interesi, A – umjetnički interesi, S – socijalni interesi, E – poduzetnički interesi, C – konvencionalni interesi

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Iz Tablice 1. je vidljivo da žene imaju, u prosjeku, više izražene umjetničke, socijalne i konvencionalne profesionalne interese u odnosu na muškarce. S druge strane, muškarci imaju u prosjeku nešto više realistične interese, dok su preostali interesi prema RIASEC modelu podjednako izraženi. Na mjerama zadovoljstva vezom muškarci postižu nešto više rezultate. Koeficijenti pouzdanosti su zadovoljavajući.

4.1. Sličnost partnera u profesionalnim interesima

Nakon toga izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije između svih tipova profesionalnih interesa prema RIASEC modelu za muškarce i žene. Povezanosti su prikazane u Tablici 2.

Tablica 2. Korelacije između tipova profesionalnih interesa za muškarce i za žene

		muškarci					
		R	I	A	S	E	C
žene	R	.18**	.09	.06	-.01	-.07	-.01
	I	-.03	.24**	.17*	.12	.07	.16*
	A	-.01	.15*	.17*	.07	-.01	.04
	S	.00	.11	.12	.15*	.10	.09
	E	.11	-.03	.02	.00	.10	.08
	C	.11	.01	.06	.03	.15*	.13

*p<.05; **p<.01

Iz Tablice 2. je vidljivo da za većinu profesionalnih interesa postoji značajna pozitivna povezanost između muškaraca i žena. Značajne povezanosti dobivene su tako za realistične, istraživačke, umjetničke i socijalne interese, pri čemu je najveća značajna korelacija dobivena je za istraživačke, a najmanja za socijalne interese. Takvi rezultati pokazuju da postoji sličnost partnera u većini profesionalnih interesa.

Kako bi se ispitalo uparuju li se partneri na temelju inicijalnog uparivanja ili dolazi do konvergencije u profesionalnim interesima izračunata je parcijalna korelacija između tipova profesionalnih interesa za muškarce i žene uz kontrolu efekta duljine veze. Povezanosti su prikazane u Tablici 3.

Tablica 3. Korelacije između tipova profesionalnih interesa za muškarace i za žene uz kontrolu efekta varijable duljine veze

		<i>muškarci</i>					
<i>žene</i>		<i>R</i>	<i>I</i>	<i>A</i>	<i>S</i>	<i>E</i>	<i>C</i>
	<i>R</i>	.19**	.10	.07	-.01	-.07	-.01
	<i>I</i>	-.02	.22**	.15*	.12	.06	.15*
	<i>A</i>	.00	.13	.15*	.07	-.02	.02
	<i>S</i>	.01	.10	.10	.15*	.10	.08
	<i>E</i>	.13	-.07	-.02	.00	.10	.06
	<i>C</i>	.12	-.01	.05	.04	.14*	.12

*p<.05; **p<.01

Kada se isključi efekt duljine veze, korelacije između tipova profesionalnih interesa kod muškaraca i žena ostaju gotovo iste u odnosu na korelacije bez kontrole varijable duljine veze (Tablica 2.). Rezultati ukazuju da je uparivanje po sličnosti posljedica inicijalnog uparivanja, odnosno da s trajanjem veze partneri ne postaju sličniji u profesionalnim interesima.

Kako bi se ispitalo uparuju li se partneri na temelju socijalne homogamije ili na temelju aktivnog uparivanja, izračunate su parcijalne korelacije. Konkretno, izračunala se povezanost između svih tipova profesionalnih interesa kod muškaraca i žena, uz kontrolu varijabli socijalne pozadine. Kontrolirane su varijable dob muškarca, dob žene, razina obrazovanja kod muškarca i razina obrazovanja žene. Osim toga, kontrolirane su interakcijske varijable dob muškarca i žene, kao i interakcijska varijabla razine obrazovanja muškarca i žene. Korištene varijable socijalne pozadine prethodno su standardizirane, nakon čega se provjerilo je li sličnost parova posljedica slične socijalne pozadine. U Tablici 4. prikazane su dobivene korelacije.

Tablica 4. Korelacije između tipova profesionalnih interesa kod muškaraca i kod žena uz kontrolu efekta varijabli socijalne pozadine (dob muškarca, dob žene, stupanj obrazovanja muškarca, stupanj obrazovanja žene, interakcija dobi muškarca i žene, interakcija razine obrazovanja muškarca i žene)

muškarci

		R	I	A	S	E	C
žene	R	.16**	.13	.08	.00	-.05	.02
	I	.08	.19**	.12	.09	.05	.10
	A	.00	.12	.15*	.07	-.02	.01
	S	.04	.10	.09	.16*	.12	.07
	E	.11	-.04	-.01	.02	.11	.08
	C	.10	.01	.05	.04	.14*	.13

*p<.05; **p<.01

Iz Tablice 4. je vidljivo da kada se isključe efekti varijabli socijalne pozadine, korelacije ostaju gotove iste u odnosu na one bez kontrole navedenih varijabli (vidi Tablicu 2.). Takav rezultat upućuje da se partneri ne biraju zbog slične socijalne pozadine (dob, razina obrazovanja, interakcija dobi i obrazovanja), već zbog sličnih profesionalnih interesa.

Uparuju li se partneri po sličnosti u profesionalnim interesima te dolazi li do aktivnog inicijalnog uparivanja ili uparivanja na temelju socijalne pozadine, statistički je provjereno na još jedan način. Izračunate su korelacije disortativnosti parova na pojedinim profesionalnim interesima, točnije izračunate su razlike između rezultata na svakom tipu profesionalnih interesa između muškarca i žene koji čine par te je ta razlika kvadrirana. Navedene razlike koreliranje su s varijablom duljine veze i varijablama socijalne pozadine. U Tablici 5. prikazane su dobivene povezanosti.

Tablica 5. Korelacije disortativnosti parova između tipova profesionalnih interesa (Dif) i duljine veze te varijablama socijalne pozadine (dob muškarca, dob žene, stupanj obrazovanja muškarca, stupanj obrazovanja žene, interakcija dobi muškarca i žene, interakcija razine obrazovanja muškarca i žene)

	Dif_R	Dif_I	Dif_A	Dif_S	Dif_E	Dif_C
Duljina veze	.08	.09	.08	.03	.07	-.04
Dob_m	.03	.10	.02	.02	.03	-.02
Dob_ž	.02	.10	.03	.02	.01	-.03
Obraz_m	-.15*	.00	.00	.08	.08	.09
Obraz_ž	-.07	.02	.04	-.22**	-.06	-.16*
Inter_dob	.04	.09	.04	.02	-.03	-.12
Inter_obraz	-.09	-.06	-.11	-.13	-.08	-.14*

Dob_m – dob muškarca, Dob_ž – dob žene, Obraz_m – stupanj obrazovanja muškarca, Obraz_ž – stupanj obrazovanja žene, Inter_dob – interakcija dobi muškarca i žene, Inter_obraz – interakcija razine obrazovanja muškarca i žene

*p<.05; **p<.01

Iz Tablice 5. je vidljivo da razlika niti jednog tipa profesionalnih interesa nije u značajnoj korelaciji s varijablom duljine veze, što upućuje da s duljinom trajanja veze ne dolazi niti do povećanja razlika, niti do povećanja sličnosti među parovima. Time je ponovno dokazano da se partneri uparuju na temelju inicijalnog uparivanja, a ne konvergencije. Također, ponovno je potvrđeno da se partneri statistički značajno više aktivno inicijalno uparuju, nego što li je to posljedica socijalne homogenosti. Varijable razlika izračunate u prethodnoj analizi korištene su i u ovom slučaju. Prikazane su i povezanosti varijabli diferencijala za pojedini tip profesionalnih interesa i varijabli socijalne pozadine (dob muškarca, dob žene, stupanj obrazovanja muškarca, stupanj obrazovanja žene, interakcija dobi muškarca i žene, interakcija razine obrazovanja muškarca i žene). Od ukupno 36 korelacija koje se odnose na socijalnu pozadinu prikazanih u Tablici 5., samo su četiri statistički značajne. Radi se o negativnim povezanostima jer manja razlika označava veću sličnost članova para. Također, značajne su korelacije između varijabli obrazovanja s razlikom određenih tipova profesionalnih interesa. Takav rezultat upućuje da što je veći

stupanj obrazovanja, veća je i asortativnost. Konkretno, ako su muškarci bolje obrazovani, onda su parovi sličniji u socijalnim i konvencionalnim interesima te ako su žene obrazovnije, onda su parovi sličniji u realističnim interesima. Budući da su samo četiri povezanosti statistički značajne, može se reći da postoji blagi efekt obrazovanja.

4.2. Efekti sličnosti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom

U svrhu testiranja druge hipoteze, koja se odnosi na pretpostavku da će sličnost partnera u profesionalnim interesima imati statistički značajne efekte u objašnjenju zadovoljstva vezom, izračunate su korelacije između razlike za svaki pojedini tip profesionalnih interesa i ukupnog zadovoljstva vezom za muškarce te ukupnog zadovoljstva vezom kod žena. U Tablici 6. prikazane su navedene povezanosti.

Tablica 6. Korelacije diferencijala pojedinih tipova profesionalnih interesa i ukupno zadovoljstvo vezom kod žena i kod muškaraca

	Dif_R	Dif_I	Dif_A	Dif_S	Dif_E	Dif_C
Ukupno zadovoljstvo vezom - žene	-.07	-.02	-.18**	-.05	.03	.01
Ukupno zadovoljstvo vezom - muškarci	.01	.02	-.05	-.03	-.05	-.03

*p<.05; **p<.01

Iz Tablice 6. je vidljivo da je da postoji negativna značajna korelacija sličnosti u umjetničkim interesima s ukupnim zadovoljstvom vezom kod žena. Točnije, žene su zadovoljnije vezom što su im partneri sličniji po umjetničkim interesima.

5. RASPRAVA

U ovom istraživanju nastojalo se ispitati uparuju li se romantični partneri po sličnosti u profesionalnim interesima, odnosno utvrditi koji mehanizam uparivanja prevladava u uzorku. Uparuju li se partneri na temelju inicijalnog uparivanja, dolazi li do konvergencije u profesionalnim interesima ili se partneri uparuju na temelju socijalne homogamije. Drugo važno istraživačko pitanje odnosilo se na ispitivanje efekata sličnosti u profesionalnim interesima u objašnjenju ukupnog zadovoljstva vezom.

5.1. Sličnost partnera u profesionalnim interesima

Rezultati istraživanja potvrdili su hipotezu koja se odnosi na sličnost partnera u profesionalnim interesima. Pokazalo se da postoji značajna pozitivna povezanost između muškaraca i žena za pojedini tip profesionalnih interesa, točnije za realistične, istraživačke, umjetničke i socijalne interese. Takav rezultat pokazuje da su profesionalni interesi podjednako izraženi kod oba partnera. Dosadašnja istraživanja bavila su se uparivanjem po sličnosti u interesima na općenitoj razini (Gonzaga, Carter i Buckwalter, 2010; Luo, 2009), ali ne i interesima vezanim uz posao, odnosno profesionalnim interesima. Postoje individualne razlike u interesima, tj. u preferencijama različitih aktivnosti i onoga što motivira ljude na određena ponašanja, usmjerava ih prema cilju i prema određenoj okolini (Rounds, 1995). U definiciji interesa ključna je veza između osobe i određene vrste okoline, odnosno poklapanja karakteristika osobe s obilježjima okoline. Isto vrijedi i za profesionalne interese. Osoba bira okolinu koju preferira, odnosno koja je u skladu s njenim profesionalnim interesima (Low i Rounds, 2007). Osim događaja i situacija, osoba s određenim profesionalnim interesima okružena je i s drugim ljudima koji također imaju svoje profesionalne interese. Moguće objašnjenje za dobivene rezultate je činjenica da se ljudi okružuju s osobama koje imaju slične profesionalne interese kao i oni. Time se osigurava preklapanje interesa osobe s obilježjima okoline. S obzirom na to da je za konstrukte općih i profesionalnih interesa važna kongruentnost obilježja okoline i osobe, ne iznenađuje nalaz ovog istraživanja o postojanju sličnosti partnera u pojedinim tipovima profesionalnih interesa. Što se tiče visine korelacije za opće interese, u prijašnjim istraživanjima dobivena je korelacija oko .20 (Gonzaga i sur. 2010, Luo, 2009), što je u skladu s rezultatima ovog istraživanja, s time da dobivene korelacije variraju ovisno o tipu profesionalnih interesa, no približno su jednake, odnosno postoji niska povezanost. Time je dobiveni nalaz u skladu s rezultatima prethodnih istraživanja, unatoč tome što se ona ne bave direktno sličnošću u profesionalnim interesima. Uparivanje po

sličnosti u profesionalnim interesima može se još objasniti i modelom privlačnosti kojeg je ponudio Byrne (1969). Prema tom modelu, dijeljenje sličnih karakteristika s partnerom intrinzično nagrađuje. Općenito, ljudi traže potvrdu svojih uvjerenja i aktivnosti od okoline pa će nas tako vjerojatnije podržati i u većoj mjeri privlačiti oni koji su nam sličniji (Byrne, 1971).

Potvrđena je pretpostavka da se partneri značajno više uparuju na temelju inicijalnog uparivanja, u odnosu na konvergenciju. Ta hipoteza je testirana na dva načina. Dobivene su korelacije asortativnosti i korelacije disortativnosti, odnosno sličnosti te različitosti. Rezultati su međusobno ekvivalentni i pokazuju da je sličnost u profesionalnim interesima posljedica inicijalnog uparivanja, točnije, s trajanjem veze partneri ne postaju značajno sličniji. Takav nalaz u skladu je s prethodnim istraživanjima o inicijalnom uparivanju nasuprot konvergenciji (Gonzaga i sur., 2010; Luo, 2017). Za velik broj psiholoških i fizičkih karakteristika dokazano je da vrijedi mehanizam inicijalnog uparivanja. Partneri su već u početku romantičnog odnosa slični po kognitivnim sposobnostima, privlačnosti i brojnim fizičkim obilježjima, stavovima, vrijednostima, interesima te osobinama ličnosti (Bleske-Rechek, Remiker i Baker 2009). Važno je napomenuti da sličnost varira ovisno o mjerenoj karakteristici. Najveća sličnost pronađena je za demografske karakteristike, kao što su dob, rasa, etnicitet te religija. Pokazalo se da korelacija između dobi supružnika iznosi od .70 do čak .90, a isto vrijedi za stupanj obrazovanja i SES. Nešto niža sličnost pronađena je za stavove, u rasponu od .40 do .70, dok za vrijednosti iznosi od .10 do .40. Dosta manja sličnost pokazuje se u istraživanjima koje se bave sličnošću partnera u osobinama ličnosti, u kojima korelacija rijetko prelazi .30 (Watson i sur., 2004), dok je za opće interese povezanost niža i iznosi oko .20 (Gonzaga i sur., 2010). Osim razlike u izraženosti sličnosti, postoji varijabilitet u heritabilnosti u različitim karakteristikama (Luo, 2017). Mehanizam inicijalnog uparivanja objašnjava se u domeni evolucijske psihologije i na njega se gleda kao na evoluiranu strategiju iz dva razloga. Prvo, povećava se omjer dobitak/gubitak s krajnjim ciljem maksimiziranja ukupne reproduktivne uspješnosti, o kojemu govori teorija altruizma. Drugo, kada međusobno slične osobe postaju roditelji, u mogućnosti su proslijediti čak više od 50% svog genetskog materijala. S obzirom na to, optimalna strategija za razmnožavanje je pronaći partnera koji nam je maksimalno sličan, a s kojim nismo u rodu. Tako se osigurava da se naši geni u najvećoj mjeri prenesu na potomke i naredne generacije (Luo, 2017). Istraživanja u području genetike pokazala su da je način na koji biramo partnera u kombinaciji s činjenicom da jedan gen utječe na više naizgled neovisnih fenotipskih svojstava. To rezultira specifičnom strukturom genomike osobina

ličnosti ljudi (Robinson i sur., 2017). Između heritabilnosti i izraženosti tj. jačine sličnosti pojedinih karakteristika veza nije potpuno jasna. Primjerice, iako su osobine ličnosti u većoj mjeri heritabilne, nego li je obrazovanje, sličnost u obrazovanju je puno veća od sličnosti crta ličnosti. To je dokaz da se osim genetikom, inicijalno uparivanje može i treba objasniti još nekim faktorima. Vidljivost karakteristike važan je faktor koji doprinosi većoj sličnosti u određenoj karakteristici, točnije što je obilježje osobe vidljivije drugim ljudima, to je i veća sličnost među osobama jer se lakše mogu prepoznati. Tako se pokazalo da su vrijednosti, interesi i životni stil u većoj mjeri vidljive karakteristike, nego li primjerice ličnost. Za vidljivije karakteristike vrijedi mehanizam inicijalnog uparivanja (Luo, 2017), stoga se rezultat prednosti inicijalnog uparivanja u profesionalnim interesima, nasuprot konvergenciji može objasniti i vidljivošću karakteristike. Konkretnije, profesionalni interesi jesu karakteristike osobe koje su lako vidljive. Vjerojatno je da se ljudi u velikoj mjeri ponašaju u skladu sa svojim interesima, biraju okolinu i ljude koja odgovara njihovim interesima. Budući da je to obilježje koje se brzo uočava, partneri su već u samom početku veze slični u profesionalnim interesima.

U ovom istraživanju je dobiveno da nema konvergencije, odnosno da duljina veze ne dovodi po veće sličnosti među partnerima. Takav rezultat je u skladu s prethodnim istraživanjima (Buss, 1984; Gonzaga i sur. 2010; Watson i sur., 2004). Partneri koji su relativno kratko vrijeme zajedno (kraće od 6 mjeseci) pokazuju obrasce sličnosti kao parovi koji su zajedno duže vrijeme (Luo, 2009). Sukladno tome, longitudinalne studije pokazale su da parovi koji su u braku dugi niz godina imaju istu razinu sličnosti osobina ličnosti i stavova kao s početka veze, dvadeset godina ranije (Caspi i Herbener, 1993). Prema Gonzagi i suradnicima (2010) sličnost parova u ličnosti i interesima postoji prije nego što su partneri uopće upoznali. Takvi rezultati su snažan dokaz da životna iskustva koja partneri dijele imaju važnu ulogu u održavanju jednake razine sličnosti, a ne u njezinom jačanju (Caspi, Herbener i Ozer, 1992). Prethodna istraživanja na konvergenciju gledaju kao suprotnost u odnosu na mehanizam inicijalnog uparivanja, međutim, konvergencija se može rekonceptualizirati kao ukupnost efekata sličnosti partnera u funkciji romantičnog odnosa, odnosno označavati razvoj inicijalne sličnosti tijekom veze (Luo, 2017).

Hipoteza koja se odnosi na statistički značajno više aktivnog uparivanja u odnosu na socijalnu homogenost, većim dijelom je potvrđena. Podaci prikupljeni istraživanjem testirani su na dva načina koja su prethodno objašnjena u rezultatima. Jednom metodom je u potpunosti potvrđena hipoteza, dok je drugom dobiven blagi efekt obrazovanja, kao jednog

aspekta socijalne homogamije. Dobiveno je da su bolje obrazovani muškarci sličniji u socijalnim i konvencionalnim interesima svojim partnericama. Sljedeći dobiveni nalaz upućuje da su članovi para sličniji u realističnim interesima u vezama u kojima su žene obrazovanije. Efekt obrazovanja također su dobili Epstein i Guttman (1984). Objasnili su da je utjecaj stupnja obrazovanja na veću sličnost parova u funkciji fizičke udaljenosti. Postoji vjerojatnost da su se osobe upoznale i s vremenom razvile partnerski odnos u različitim klubovima, članstvima u zajednicama, sudjelovanju na nekim susretima, gdje su događanja i aktivnosti povezane s nekim profesionalnim interesima koje ne trebaju biti isključivo vezane za posao npr. osoba voli čitati poeziju i ima istaknute umjetničke interese jednako kao i socijalne interese te radi kao socijalni radnik. Treba uzeti u obzir i činjenicu da osoba može imati najviše izražen jedan tip interesa, ali su okolnosti takve da radi posao u kojem taj tip interesa u većoj mjeri nije zastupljen pa se kroz hobi i slobodnu aktivnost može ostvariti. Nadalje, još jedno objašnjenje moglo bi biti da su se partneri upoznali i razvili romantičan odnos na fakultetu, uz pretpostavku da su ispitanici odabrali fakultete koji je u skladu s njihovim profesionalnim interesima. Budući da fakultete gdje dominiraju socijalni interesi (npr. medicinski, filozofski fakultet) i konvencionalni interesi (npr. pravni fakultet) većinom upisuju žene, nije neobično da muškarci tamo mogli upoznati svoje partnerice. Analogno tome, fakulteti vezani uz realistične interese (npr. informatika, računalstvo, strojarstvo) većinom upisuju muškarci te je vjerojatno moguće da su žene tamo pronašle partnera koji im je sličniji po njihovim profesionalnim interesima. Međutim, generalno gledano, efekti socijalne homogamije nisu izraženi u većoj mjeri. Takav je nalaz u skladu s literaturom (npr. Botwin i sur., Watson i sur., 2004) te upućuje da socijalna homogamija nije glavni mehanizam kojim dolazi do sličnosti partnera u romantičnom odnosu. Nauštrb tog mehanizma, ponovno je potvrđeno aktivno inicijalno uparivanje. Pokazalo se da postoje individualne razlike u važnim osobnim obilježjima pa tako i interesima, bez obzira na to što osobe dijele slično geografsko ili socijalno porijeklo. Spomenute varijacije u karakteristikama dovode do aktivnog traženja partnera koji nam je sličan po važnim obilježjima (Luo, 2017).

5.2. Efekti sličnosti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom

Ovim istraživanjem nastojalo se ispitati postoji li efekt sličnosti profesionalnih interesa među partnerima na njihovo zadovoljstvo vezom. Budući da u ovom istraživanju varijabla zadovoljstvo vezom predstavlja kompozit rezultata tri mjerna instrumenta zadovoljstva vezom, može se reći da su obuhvaćeni različiti aspekti zadovoljstva vezom. Varijabla zadovoljstvo vezom predstavlja važnu ishodnu varijablu i jedan je od najbitnijih pokazatelja

funkcioniranja romantičnog odnosa. Suprotno očekivanjima, dobiveno je da sličnost profesionalnih interesa para nije značajno povezan sa zadovoljstvom vezom kod muškaraca. Jednak rezultat je dobiven kod žena, osim jednog izuzetka i to su umjetnički interesi. Dobiveno je da su žene zadovoljnije vezom što je izraženost umjetničkih interesa partnera sličnija njihovoj. Iako je dobiveno da postoji značajna sličnost u profesionalnim interesima među partnerima, ta sličnost nije značajno povezana sa zadovoljstvom vezom. To se može objasniti tako što se osobe međusobno privuku sličnim profesionalnim interesima i kada razviju romantičan odnos, ostaju slični u profesionalnim interesima, ali ta sličnost nije povezana sa zadovoljstvom vezom. Moguće je da se udaju, odnosno ožene svojim partnerima, bar djelomično zbog tih sličnosti. Međutim, postoji vjerojatnost da je sličnost u osobinama ličnosti primarna, točnije da ona većim dijelom utječe na zadovoljstvo vezom. To implicira da interesi imaju drugačiju ulogu u razvoju veze, nego li ličnost. Moguće je npr. da sličnost u interesima, pa tako i profesionalnim interesima, igra važnu ulogu u ranijim fazama veze te pri upoznavanju, dok crte ličnosti postaju važnije kasnije kada su partneri duže vrijeme u predanom odnosu (Luo i Klohnen, 2005).

Jedini dobiveni efekt koji se odnosi na zadovoljstvo vezom je značajna korelacija između umjetničkih profesionalnih interesa i zadovoljstva vezom kod žena. Takav nalaz bi se mogao objasniti činjenicom da su umjetnički profesionalni interesi povezani s kreativnošću i izražavanjem emocija. U području umjetnosti, interesi se mogu ostvariti kroz pisanje knjiga, sviranje umjetničkog instrumenta, slikanje, pjevanje i sl. Moguće da pojedinci s izraženim umjetničkim profesionalnim interesima imaju veću potrebu za izražavanjem i pokazivanjem sadržaja vlastitih interesa, nego što je to slučaj s osobama koje imaju izražene druge interese. Istovremeno, žene u većoj mjeri iskazuju pozitivne i negativne emocije, nego li muškarci (Simon i Nath, 2004; prema Brody i Hall, 2008). Žene su u prosjeku uspješnije u točnom percipiranju vlastitih i tuđih emocija, njihovu upravljanju i regulaciji (Brody i Hall, 2008). Naposljetku, najvažnije, žene su u prosjeku sklonije pridavati više pažnje vlastitim emocijama, ali uviđanju kako se osjećaju osobe u okolini (Gohm i Clore, 2000; prema Brody i Hall, 2008). Te razlike su na razini prosjeka, što znači da neke žene pridaju više pažnje emocijama, a neke manje. S obzirom na takve spolne razlike, čini se plauzibilno da je ženama važno da su im umjetnički profesionalni interesi usklađeni s interesima njihovih partnera te da ta sličnost dovodi do većeg zadovoljstva vezom. Time je rezultat u ovom istraživanju u skladu s onim Luo i Klohnen (2005) koje su dobile da su parovi značajno sličniji u emocionalnoj ekspresiji i afektivnosti, nego slučajni parovi, iako su ti efekti dosta mali.

5.3. Doprinosi istraživanja

Ovo istraživanje predstavlja doprinos postojećoj literaturi o uparivanju po sličnosti. U skladu s prethodnim nalazima, dokazana je superiornost aktivnog inicijalnog uparivanja u odnosu na preostale mehanizme kojima dolazi do sličnosti kod romantičnih partnera. Dodatan doprinos odnosi se na to što do sada nisu istraživani profesionalni interesi u kontekstu uparivanja po sličnosti. Osim toga, ovo istraživanje daje dodatne odgovore i informacije vezane uz konstrukt zadovoljstva vezom u kontekstu uparivanja po sličnosti. Karakteristike prikupljenog uzorka daju vrijednost rezultatima zbog podjednake zastupljenosti starijih i mlađih parova, s različitom duljinom trajanja veze, kao i različitim socijalnim pozadinama. Istraživanja o profesionalnim interesima najčešće su vezana uz područje psihologije rada, točnije varijable radnog izvođenja i zadovoljstva poslom, međutim, nalazi ovog istraživanja upućuju na njihovu važnost u privatnom aspektu funkcioniranja osobe i doprinos u objašnjenju partnerskih odnosa.

Brojna istraživanja pokazala su da se parovi u većini slučajeva inicijalno uparuju po sličnosti u brojnim karakteristikama kao što su ličnost, interesi, stavovi, demografska obilježja te da vremenom ne postaju u većoj mjeri sličniji. Budući da su poznati prediktori zadovoljstva i stabilnosti veze, postoji implikacija da se u početku nađe partner koji nam je sličniji. U današnje vrijeme kada prevladava brz tempo života i okruženi smo tehnologijom i internetom, sve više ljudi upoznaje partnere preko različitih mobilnih aplikacija. Znanje o tome koji faktori dovode do zadovoljstva vezom te koliko je zapravo važno da su osobe slične, mogu se primijeniti u *online* upoznavanju partnera tako da na temelju određenih obilježja pojedinci u samom početku interakcije mogu izabrati osobe koje žele upoznati i koje su im slične. Na taj način dolazi do brže selekcije bazirane na nama važnim karakteristikama, prije nego li je veza uopće započeta. U budućnosti možemo očekivati da će selekcija postati detaljnija te da će se kao potencijalni partneri birati oni s najvećim sličnostima u odabranim obilježjima.

5.4. Ograničenja i buduća istraživanja

Unatoč brojnim prednostima, postoji i nekoliko ograničenja provedenog istraživanja. Prvo, u istraživanju su korištene isključivo mjere samoprocjene. Ispitanici su samostalno rješavali niz upitnika te je moguće da neka pitanja nisu dobro razumjeli. Moguće da nisu bili u potpunosti iskreni ili su pak davali socijalno poželjne odgovore, posebno na mjerama zadovoljstva vezom. Socijalno poželjni odgovori odnose da procjenu većeg zadovoljstva vezom, nego što ono u realnosti jest tj. moguće da su rezultati umjetno povećani. Sljedeći potencijalni problem u istraživanju je pojava efekta stropa. Konkretno u ovom istraživanju, to znači da je zadovoljstvo vezom procijenjeno kao vrlo važno kod većine ispitanika. Efekt stropa se javlja kod procjena onih obilježja ili situacija koje su ispitanicima bitne u životu pa im daju visoki stupanj procjene. Time se smanjuje varijabilitet, što rezultira smanjenjem koeficijenata korelacije (Watson i sur., 2004).

U budućim istraživanjima valjalo bi ispraviti nedostatke ovog istraživanja. Umjesto isključivo samoprocjena, trebalo bi prikupiti i procjene partnera, odnosno da osoba procijeni interese i aktivnosti u kojima njegov partner ili partnerica voli sudjelovati. Tako bi se dobile pouzdanije informacije te bi se moglo ustanoviti javlja li se efekt asortativnog uparivanja kada se karakteristike procjenjuju iz drugog izvora. U ovom istraživanju kreirana je varijabila ukupno zadovoljstvo vezom kao kompozit triju mjera koje se odnose na različite aspekte partnerskog odnosa. Nadalje, mogle bi se koristiti sofisticiranije statističke analize, npr. strukturalno modeliranje jer bi se time dobili precizniji podaci o sličnosti. Što se tiče profesionalnih interesa, u ovom istraživanju računate su korelacije između izraženosti pojedinih tipova profesionalnih interesa između partnera. Budući da je Hollandov model profesionalnih interesa heksagonalni model, važna je pozicija i udaljenost između tipova interesa. U budućim istraživanjima bilo bi dobro izračunati i korelacije između parova interesa koji su susjedni prema cirkularnom modelu. Te korelacije mogle bi dodatno objasniti sličnosti partnera u profesionalnim interesima. Naposljetku, kako bi se ispitalo dolazi li do konvergencije s protokom vremena, primjereno bi bilo provesti i longitudinalno istraživanje.

6. ZAKLJUČAK

Dobiveni rezultati djelomično su potvrdili hipoteze. Potvrđena je hipoteza o uparivanju po sličnosti u profesionalnim interesima. Partneri se značajno više uparuju na temelju mehanizma inicijalnog uparivanja u odnosu na konvergenciju, što znači da su već na početku veze slični u profesionalnim interesima te da s vremenom ne postaju sličniji. Također, partneri se značajno više uparuju na temelju inicijalnog uparivanja u odnosu na socijalnu homogamiju. Osobe aktivno traže sebi slične i ne dolazi do uparivanja na temelju socijalne pozadine.

Sličnost partnera u različitim profesionalnim interesima nema efekte na zadovoljstvo vezom, osim kod žena za umjetničke profesionalne interese. Žene su zadovoljnije vezom kada je izraženost profesionalnih interesa partnera slična njihovim interesima.

7. LITERATURA

Armstrong, P. I., Su, R., i Rounds, J. (2011). Vocational interests: The road less traveled. U T. Chamorro-Premuzic, S. von Stumm, i A. Furnham (Ur.), *The Wiley-Blackwell handbooks of personality and individual differences. The Wiley-Blackwell handbook of individual differences* (str. 608-631). New Jersey: Wiley-Blackwell.

Aron, A., Aron, E.N., Tudor, M. i Nelson, G. (1991). Close relationships as including other in the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(2), 241-253.

Aronson, E., Wilson, T.D. i Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.

Athanasou, J. A. (1986a). A Vocational Interest Survey: Six experimental scales for the measurement of Holland's vocational types. U J. L. Lokan i K. F. Taylor (Ur.), *Holland in Australia* (str. 139-148). Melbourne: Australian Council for Educational Research.

Bendell, R. (1941). The relationship between self-estimated and measured vocational interests. *Journal of Applied Psychology*. 25, 59-66.

Betz, N. E. i Fitzgerald, L. F. (1987). *The career psychology of women*. San Diego, US: Academic Press.

Bleske-Rechek, A., VandenHeuvel, B. i Vander Wyst, M. (2009). Age Variation in Mating Strategies and Mate Preferences: Beliefs versus Reality, *Evolutionary Psychology*, 7(2), 179-205.

Blumstein P. i Schwartz, P. (1983). *American couples*. New York: William Morrow and Co.

Botwin, M. D., Buss, D. M., i Shackelford, T. K. (1997). Personality and mate preferences: Five factors in mate selection and marital satisfaction. *Journal of Personality*, 65, 107-136.

Brehm, S. S. (1992). *The McGraw-Hill series in social psychology. Intimate relationships*. New York, NY: Mcgraw-Hill Book Company.

Brody, L.R. i Hall, J.A. (2008). Gender and Emotion in Context, U M. Lewis, J.M. Haviland-Jones i L. Feldman Barrett (Ur.), *Handbook of emotions, Third Edition* (str. 395-408). New York: The Guilford Press.

Buss, D.M. (1984). Toward a Psychology of Person-Environment (PE) Correlation: The Role of Spouse Selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 361-377.

Buss, D.M. (2012). *Evolucijska psihologija – nova znanost o umu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Byrne, D. (1969). Attitudes and Attraction. *Advances in Experimental Social Psychology*, 4, 35-89.

Byrne, D. (1971). *The attraction paradigm*. New York: Academic Press.

Campbell, D. P. i Hansen, J. C. (1981). *Manual for the SVJB-SCJJ (3rd Ed.)*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.

Caspi, A. i Herbener, E.S. (1993). Marital assortment and phenotypic convergence: Longitudinal evidenc. *Social Biology*, 40(1-2), 48-60.

Caspi, A., Herbener, E.S. i Ozer, D.J. (1992). Shared experiences and the similarity of personalities: A longitudinal study of married couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(2), 281-291.

Cooper, A. i Stoltenberg, C. D. (1987). Comparison of a sexual enhancement and a communication training program on sexual and marital satisfaction. *Journal of Counseling Psychology*, 34(3), 309-314.

Corley, C.J. i Woods, A.Y. (1992). Socioeconomic, Sociodemographic and Attitudinal Correlates of the Tempo of Divorce. *Journal of Divorce i Remarriage*, 16(1-2), 47-68.

Costa Jr., P.T. i McCrae, R.R. (1990). Personality: Another 'Hidden Factor' is Stress Research, *Journal of Psychological Inquiry*, 1, 22-24.

Ćubela Adorić, V. i Jurević, J. (2010). Skala bračne stabilnosti. U I. Tucak Junaković, V. Ćubela Adorić, A. Proroković i Z. Penezić (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, Sv. 5* (str. 17-22). Zadar: Sveučilište u Zadru.

Driver, J. L., i Gottman, J. M. (2004). Daily marital interactions and positive affect during marital conflict among newlywed couples. *Family Process*, 43, 301-314.

Dupont, J.B. (1979). *Inventaire Personnel de J.L. Holland*. Issy-les-Moulineaux, France: Editions Scientifiques et Psychologiques.

Feil, M. (2002). *Zadovoljstvo brakom, dužina braka i spolne razlike*. Diplomski rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu.

Fletcher, G.J.O., Simpson, J.A. i Thomas, G. (2000). The measurement of perceived relationship quality components: A confirmatory factor analytic approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 340-354.

Gati, I. (1979). A hierarchical model for the structure of vocational interests. *Journal of Vocational Behavior*, 15, 90-106.

Gati, I. (1982). Testing models for the structure of vocational interests. *Journal of Vocational Behavior*, 21, 164-182,

Gati, I. (1991). The structure of vocational interests. *Psychological Bulletin*, 109, 309-332.

Gonzaga, G.C., Campos, B. i Bradbury, T. (2007). Similarity, Convergence, and Relationship Satisfaction in Dating and Married Couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 34-48.

Gonzaga, G.C., Carter, S. i Buckwalter, J.G. (2010). Assortative mating, convergence, and satisfaction in married couples, *Personal Relationships*, 17(4), 634-644.

Hansen, J. (1984). The measurement of vocational interests: Issues and future directions. U S. Brown i R.W. Lent (Ur.), *Handbook of Counseling Psychology* (str. 99-136). New York: John Wiley & Sons.

Heaton, T.B. (1984). Religious Homogamy and Marital Satisfaction Reconsidered. *Journal of Marriage and Family*, 46 (3), 729-733.

Heaton, T.B. (2002). Factors Contributing to Increasing Marital Instability in the United States. *Journal of Family*, 23, 392-409.

Hedrih, V. i Šverko, I. (2007). Evaluacija Holandovog modela profesionalnih interesovanja u Hrvatskoj i Srbiji. *Psihologija*, 40(2), 227-244.

Hewstone, M. i Stroebe, W. (2003). *Socijalna psihologija europske perspektive*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Holland, J. L. (1959). A theory of vocational choice. *Journal of Counseling Psychology*, 6, 35-45.

Holland, J. L. (1966). *The psychology of vocational choice*. Waltham, MA: Blaisdell.

Holland, J. L. (1971). *The counselor's guide to the Self-Directed Search*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Holland, J. L. (1973). *Making vocational choices: A theory of careers*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Holland, J. L. (1985). *Vocational Preference Inventory (VPI) manual: 1985 edition*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Holland, J.L. (1994a). *Self-Directed Search: Assessment booklet, a guide to educational and career planning*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

Holland, J.L. (1994b). *Self-Directed Search: The occupations finder*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

Holland, J.L. (1994c). *Self-Directed Search: You and your career*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

Holland, J.L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

Homans, G.C. (1961). *Human behavior: Its elementary forms*. New York: Harcourt, Brace.

Karney, B.R. i Bradbury, T.N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method and research. *Psychological Bulletin*, 118, 3–34.

Koehne, K. (2000). The relationship between relational commitment, spousal intimacy, and religiosity and marital satisfaction. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 61(6-B), 3322.

Krapić, N., Kardum, I. i Kristofić, B. (2008). Odnos crta ličnosti i sposobnosti s profesionalnim interesima. *Psihologijske teme*, 17(1), 75-91.

Kuder, G. F. (1966). *General Manual: Occupational Interest Survey Form-DD*. Chicago: Science Research Associates.

Locke, H. J., i Wallace, K. M. (1959). Short marital adjustment and prediction tests: Their reliability and validity. *Marriage and Family Living*, 21, 251–255.

Low, K.S.D. i Rounds, J. (2006). Interest change and continuity from early adolescence to middle adulthood, *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, x, xx-xx.

Low, K.S.D., Yoon, M., Roberts, B.W. i Rounds, J. (2005). The Stability of Vocational Interests From Early Adolescence to Middle Adulthood: A Quantitative Review of Longitudinal Studies, *Psychological Bulletin*, 131(5), 713–737.

Luo, S. (2009). Partner selection and relationship satisfaction in early dating couples: The role of couple similarity. *Personality and Individual Differences*, 47, 133-138.

Luo, S. (2017). Assortative mating and couple similarity: Patterns, mechanisms, and consequences. *Social and Personality Psychology Compass*, 11, 1-14.

Luo, S. i Klohnen, E.C. (2005). Assortative Mating and Marital Quality in Newlyweds: A Couple-Centered Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 304-326.

Malenica, T. (2002). *Zadovoljstvo brakom s obzirom na trajanje braka i neke karakteristike partnera*. Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za psihologiju.

Mallouf, J.M., Thorsteinsson, E.B., Schutte, N.S., Bhullar, N. i Rooke S.E. (2010). The FiveFactor Model of personality and relationship satisfaction of intimate partners: A metaanalysis. *Journal of Research in Personality*, 44, 124-127.

Martin, M. W. (1985). Satisfaction with intimate exchange: Gender-role differences and the impact of equity, equality, and rewards. *Sex Roles*, 13, 597-605.

Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 141–151.

Prediger, D.J. (1982). Dimensions underlying Holland's hexagon: Missing link between interests and occupations?. *Journal of Vocational Behavior*, 21(3), 259-287.

Rounds, J. (1995). Vocational interests: Evaluating structural hypotheses. U D. J. Lubinski i R. V. Dawis (Ur.), *Assessing individual differences in human behavior: New concepts, methods, and findings* (str. 177-232). Palo Alto, US: Davies-Black Publishing.

Rounds, J. i Su, R. (2014). The Nature and Power of interests. *Current Directions in Psychological Science*, 23(2), 98 –103.

Rounds, J. i Tracey, T.J. (1996). Cross-Cultural Structural Equivalence of RIASEC Models and Measures. *Journal of Counseling Psychology Copyright*, 43(3), 310-329.

Rounds, J., Tracey, T.J. i Hubert, L. (1992). Methods for evaluating vocational interest structural hypotheses. *Journal of Vocational Behavior*, 40(2), 239-259.

Rusbult, C.E. (1983). A Longitudinal Test of the Investment Model: The Development (and Deterioration) of Satisfaction and Commitment in Heterosexual Involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 101-117.

Rusbult, C.E. i Buunk, B.P. (1993). Commitment Processes in Close Relationships: An Interdependence Analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10(2), 175-204.

Ryan, J. M., Tracey, T. J. G., i Rounds, J. (1996). Generalizability of Holland's structure of vocational interests across ethnicity, gender, and socioeconomic status. *Journal of Counseling Psychology*, 43(3), 330-337.

Schumm, W.R., Andreson, S.A., Benigas, J.E. McCutchen, M.B., Griffin, C.L., Morris, J.E. i Race, G.S. (1985). Criterion-Related Validity of the Kansas Marital Satisfaction Scale. *Psychological reports*, 56(3), 719-722.

Schumm , W.R., Milliken, G.A., Poresky, R.H., Bollman, S.R. i Jurich, A.P. (1983). Issues in measuring marital satisfaction in survey research. *International Journal of Sociology of the Family*, 13 (1),129-143.

Schumm, W.R., Nichols, C.W., Schectman, K.L. i Grigsby, C.C. (1983). Characteristics of responses to the Kansas Marital Satisfaction Scale by a sample of 84 married mothers. *Psychological Reports*, 53, 567–572.

Schumm, W. R., Paff-Bergen, L. A., Hatch, R. C., Obiorah, F. C., Copeland, J. M., Meens, L. D., i Bugaighis, M. A. (1986). Concurrent and discriminant validity of the Kansas Marital Satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 381–387.

Simpson, J.A. (1987). The Dissolution of Romantic Relationships: Factors Involved in Relationship Stability and Emotional Distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 683-692.

- Strong, Jr, E.K. (1931). *Change of interests with age*. Palo Alto, US: Stanford University.
- Su, R., Rounds, J. i Armstrong, P.I. (2009). Men and things, women and people: A meta-analysis of sex differences in interests. *Psychological Bulletin*, 135(6), 859-884.
- Šverko, I.I. i Babarović, T. (2006). The Validity of Holland's Theory in Croatia. *Journal of Career Assessment*, 14, 490-507.
- Tetreau, B. i Trahan, M. (1986). *Test Visuel d'Interets Tetreau Trahan, manuel d'Usage (2e 6dition)*. Monrral, Quebec, Canada: Secorp.
- Tetreau, B. i Trahan, M. (1989). *Teste Visual de Interesses Tetreau-Trahan, Manual para uso do test*. Monrral, Quebec: Secorp.
- Tetreau, B. i Trahan, M. (1992). *Test Visual e Inventario Verbal de Intereses Profesionales (TVI-IVIP), manual de usa (edición castellana)*. Monrral, Quebec: Secorp.
- Tracey, T. J. G. (2002). Development of interests and competency beliefs: A 1-year longitudinal study of fifth- to eighth-grade students using the ICA-R and structural equation modeling. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 148–163.
- Tracey, T. J. i Rounds, J.B. (1993). Evaluating Holland's and Gati's vocational-interest models: A structural meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 113(2), 229-246.
- Tracey, T.J.G. i Rounds, J. (1996). The Spherical Representation of Vocational Interests. *Journal of vocational behaviour*, 48, 3-41.
- Van Iddekinge, C.H., Roth, P.L., Putka, D.J. i Lanivich, S.E. (2011). Are You Interested? A Meta-Analysis of Relations Between Vocational Interests and Employee Performance and Turnover. *Journal of Applied Psychology*, 96(6), 1167–1194.
- Vandenberg, S.G. (1972). Assortative mating, or who marries whom?. *Behavior Genetics*, 2 (2–3), 127–157.

Watson, D., Klohnen, E.C., Casillas, A., Simms E.N., Haig., J. i Berry, D. (2004). Match Makers and Deal Breakers: Analyses of Assortative Mating in Newlywed Couples. *Journal of Personality*, 72, 1029-1068.

Wu, Z. i Hart, R. (2002). The Effects of Marital and Nonmarital Union Transition on Health. *Journal of Marriage and Family*, 64 (2), 420-432.